

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Гуманітарно-педагогічний факультет

УДК 327.57(477(100-622))

ПОГОДЖЕНО

Декан гуманітарно-педагогічного
факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри міжнародних
відносин і суспільних наук (в.о.)

Савицька І.М.

«___» _____ 2024 р.

Хвіст В.О.

«___» _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

**Особливості становлення та розвитку
відносин між Україною та НАТО**

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Орієнтація
освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої
програми канд. іст. наук, доцент _____ Кравченко Н.Б.

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи канд. пол. наук,
доцент _____ Грушецький Б.П.

Виконала _____ Бартовщук К.О.

КИЇВ – 2024

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри міжнародних відносин
і суспільних наук (в.о.)

Хвіст. В.О.

«___» _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТУ

Бартовщук Катерина Олександрівна

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської роботи: «Особливості становлення та розвитку відносин між
Україною та НАТО»

затверджена наказом ректора НУБіП України від

26.08.2024 р.

Термін подання завершеної роботи на кафедру

2024.11.10.

Вихідні дані до магістерської роботи:

- 1) наукові дослідження з питань розвитку відносин між Україною та НАТО;
- 2) вітчизняні та зарубіжні літературні джерела з проблеми дослідження;
- 3) тексти протоколів зустрічей, спільні заяви, декларації, меморандуми, угоди.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

- проаналізувати історію створення та цілі НАТО;
- дослідити НАТО як спільноту цінностей та його нову політичну роль;
- охарактеризувати перетворення НАТО в епоху політики великих держав;
- проаналізувати хронологію відносин Україна – НАТО;
- дослідити основні галузі співпраці Україна – НАТО;
- визначити основні перспективи розвитку співробітництва України і НАТО на сучасному етапі;
- дослідити основні перспективи вступу України до НАТО: досягнення, проблеми та перспективи;
- проаналізувати пріоритетні напрями безпекової політики України.

Дата видачі завдання

13.11.2023 р.

Керівник магістерської роботи

Грушецький Б.П.

Завдання прийняв до виконання

Бартовщук К.О.

РЕФЕРАТ

магістерської роботи

студентки магістратури гуманітарно-педагогічного факультету спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»,

освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Національного університету біоресурсів і природокористування України

Бартовщук Катерини Олександрівни

на тему: «Особливості становлення та розвитку відносин між Україною та НАТО»

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст магістерської роботи викладено на 100 сторінках, у тому числі робота містить 101 використане джерело.

Робота присвячена дослідженню процесу становлення та розвитку відносин між Україною та НАТО, їх основних етапів та ключових аспектів співпраці. Зокрема, аналізуються передумови поглиблення співробітництва, основні документи, які регулюють партнерські відносини, а також зміни в політиці НАТО щодо України в контексті сучасної безпекової ситуації в Європі.

Особлива увага приділяється питанням участі України в різних ініціативах Альянсу, таким як програма «Партнерство заради миру», річні національні програми співробітництва, і значенню Угоди про асоційоване членство. Крім того, досліджено роль позаблокового статусу України в попередні роки та його вплив на обмеження рівня інтеграції з НАТО до 2014 року.

Робота містить аналіз стратегічних документів і ініціатив України щодо євроатлантичної інтеграції, зокрема нової редакції Стратегії національної безпеки України та впровадження стандартів НАТО в українській армії. Розглянуто також реакцію НАТО на російську агресію проти України, підтримку в сфері оборони та надання допомоги в розбудові обороноздатності.

Тема дослідження є актуальною з огляду на подальшу агресію з боку РФ та стратегічний вибір України, спрямований на досягнення членства в Альянсі. Значення роботи полягає в комплексному аналізі поступового зближення України з НАТО, а також в оцінці перспектив розвитку відносин в умовах поточних геополітичних викликів та викликів національній безпеці.

Ключові слова: Україна, НАТО, безпека, співробітництво, євроатлантична інтеграція.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА ПОЛІТИЧНА РОЛЬ НАТО	12
1.1 НАТО – історія створення та цілі	122
1.2 НАТО як спільнота цінностей та його нова політична роль	233
1.3 Перетворення НАТО в епоху політики великих держав	377
Висновки до 1 розділу	499
РОЗДІЛ 2. СПІВТОВАРИСТВО УКРАЇНИ З НАТО: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІСТЬ	51
2.1 Хронологія відносин Україна – НАТО.....	51
2.2 Основні галузі співпраці	60
2.3 Перспективи розвитку співробітництва України й НАТО на сучасному етапі	655
Висновки до 2 розділу	722
РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НАТО	744
3.1 Вступ України до НАТО: досягнення, проблеми та перспективи.....	744
3.2 Співпраця НАТО з Україною в галузі оборонної реформи	811
3.3 Пріоритетні напрями безпекової політики України. Конструктивне партнерство Україна – НАТО.....	844
Висновки до 3 розділу	95
ВИСНОВКИ	977
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	1034
ДОДАТКИ	1144

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

НАТО – Організація Північноатлантичного договору.

ЄС – Європейський союз.

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік.

США – Сполучені Штати Америки.

РС – Радянський Союз.

РФ – Російська Федерація.

КНР – Китайська Народна Республіка.

ВВП – Внутрішній Валовий Продукт.

ППМ – Програма Практичного Миру.

ГЕС – Гідроелектростанція.

МССБ – Міжнародні Сили Сприяння Безпеки.

КУН – Комісія України в НАТО.

ЗМІ – Засоби Масової Інформації.

ПРО – Протиракетна Оборона.

ООН – Організація Об'єднаних Націй.

ОБСЄ – Організація Безпеки і Співробітництва в Європі.

РНБО – Рада Національної Безпеки і Оборони України.

МЗС – Міністерство Закордонних Справ

ДСНС – Державна Служба Незвичайних Ситуацій України

МОЗ – Міністерство Охорони Здоров'я

РЄ – Рада Європи

РНП – Річна Національна Програма

ВРУ в ПА НАТО – Постійна делегація Верховної Ради України в
Парламентській Асамблеї НАТО

ПА – Парламентська Асамблея

СРГ – Спільні Робочі Групи

СРГ ВР – з питань Воєнної Реформи

СРГО – оборонно-технічного співробітництва.

СРГ СНД – зі співробітництва з питань науки і довкілля

СРГ ПНС – з питань планування на випадок надзвичайних ситуацій
цивільного характеру

ВСТУП

Організація Північноатлантичного договору, яку зазвичай називають просто НАТО, створена після Другої світової війни, була створена в 1949 році Сполученими Штатами, Канадою та десятьма західноєвропейськими державами для забезпечення колективної безпеки проти зростаючої загрози ворожого Радянського Союзу та послаблення регіональної нестабільності.

З моменту заснування Альянс процвітає, долаючи виклики, приймаючи нових членів і партнерів і допомагаючи визначити курс на міжнародний мир і спільну безпеку.

Метою НАТО було забезпечення миру в Європі, сприяння співпраці між її членами та охорона свободи. НАТО зобов'язує країни-члени дотримуватися демократії, індивідуальної свободи, верховенства права та мирного вирішення суперечок. Незважаючи на те, що загроза в середовищі безпеки для НАТО змінилася за останні 75 років, мета, цінності та основоположні принципи Альянсу не змінилися і залишаються непохитними.

З додаванням Фінляндії у 2023 році та Швеції у 2024 році НАТО тепер складається з 32 країн-членів і стратегічно пов'язане з понад 40 країнами, що не є членами, та міжнародними організаціями, які називаються партнерами НАТО. Ця партнерська мережа зміцнює безпеку в усьому світі.

Сьогодні НАТО бере активну участь у численних ініціативах з підтримання та підтримки миру. До них належать миротворчі операції в Косово, операція Sea Guardian у Середземному морі та додаткова місія безпеки на морі в Егейському морі, яка захищає свободу судноплавства та боротьбу з незаконною торгівлею людьми, підтримує зусилля з надання допомоги постраждалим від гуманітарних катастроф, а також бере участь у широких антитерористичних операціях по всій Європі та за її межами. Він продовжує залишатися найпотужнішим та найдинамічнішим альянсом на планеті для просування демократичного врядування, дотримання

верховенства права, захисту та сприяння громадянським правам і правам людини, а також розбудови все більш відкритої міжнародної економіки, яка сприяє стабільності та створенню можливостей у всьому світі.

В сучасних умовах глобалізації питання національної безпеки набуло великого значення, особливо з огляду на багатоаспектність загроз, які створюють війни та військові конфлікти. З появою інформаційних і сучасних технологій завдання завдати ворогу значної шкоди вже не залежить виключно від відкритого збройного нападу. Іноді достатньо дестабілізувати окремі об'єкти інфраструктури чи важливі соціальні, економічні чи військові ресурси країни.

У світлі вище зазначеної ситуації та повномасштабної війни в Україні, розпочатої Російською Федерацією, Україна і НАТО посилили співпрацю в різних сферах і напрямках.

Вже з початку 1990-х років відносини почали розвиватися і переросли в одне з найважливіших партнерств. Незаконна анексія Криму в 2014 році прискорила співпрацю в декількох ключових сферах. З початку повномасштабної війни з Росією в 2022 році країни-члени НАТО надали Україні різні форми підтримки та допомоги [1].

З огляду на вище зазначене, більш детального дослідження потребують основні досягнення, проблеми та перспективи співпраці України з Альянсом у період з 1991 по 2023 роки. Україна прагне прискореного вступу до НАТО за прикладом Фінляндії та Швеції, але, на жаль, наша держава не може отримати такий захист у короткостроковій перспективі, який отримують згадані європейські країни.

Це пов'язано з декількома факторами:

- по-перше, військовою активністю;
- по-друге, політичною неготовністю;
- по-третє, глобальними загрозами.

Україна активно прагне до тіснішої співпраці з Альянсом, налагодження власного політичного та економічного поля з метою розвитку зростання ймовірністю вступу до НАТО та ЄС.

Через посилення бойових дій між Україною та Росією НАТО стало більш активним у реструктуризації та розширенні своїх операцій [2]. Якщо основна підтримка була обмежена нелетальною зброєю, сьогодні є чіткі сигнали про більш очевидну співпрацю, яка могла б бути. Хоча участь НАТО у забезпеченні національної безпеки розглядається як позитивний фактор, вона також потребує вирішення поточних проблем та початку складних, багатоетапних, довгострокових операцій, які мають бути розпочаті якнайшвидше. Фокусом мого дослідження є вивчення складнощів та перспектив співпраці між Україною та НАТО.

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням безпекових викликів для України на тлі російської агресії, що підвищує значущість інтеграції з НАТО як ключового стратегічного партнера в забезпеченні національної безпеки та стабільності в регіоні. Вивчення етапів та особливостей розвитку цих відносин дозволяє краще зрозуміти перспективи майбутньої співпраці України з Альянсом.

Для Північноатлантичного альянсу вкрай важлива безпека всіх держав-учасниць альянсу, що просто неможливо без забезпечення стабільності в європейському регіоні. Неспровокований напад Російської Федерації на Україну є надзвичайно складним викликом безпеці всього регіону та світу зокрема. Країни Альянсу повністю підтримують невід’ємні права України на суверенітет, територіальну цілісність і самооборону, право обирати власні механізми національної безпеки.

Ступінь дослідженості теми. До загальних питань національної безпеки в Україні стосується чимало праць, основоположне місце серед яких належить співавтору Стратегії національної безпеки України, багатьох законопроектів, концептуальних наукових стратегій та політичних програм у

сфері національної безпеки України Г. Ситник, а також праці В. Циганова, В. Горбуліна й А. Качинського, В. Богдановича.

Із дослідників теми в умовах війни доцільно виокремити Ю. Стужук, М. Шпура, О. В. Нестерцова-Собакарь. Водночас питання залишається невисвітленим у контексті останніх подій, напередодні створення Ради чи Комісії Україна-НАТО.

В. Бадрак, А. Березний зосередили свою увагу на розгляді економічних і політичних питань у відносинах між Україною та НАТО. На важливість московського чинника вказував Л. Блек.

Про підхід України до проблеми регіональної безпеки та місце НАТО в ній пише О. Семіков. Не всі аспекти проблеми охопили увагу дослідників, тому зупинимося саме частку незалежності в 1991 р. до 2023 р. досліджували у своїх працях: М. Алексієвець та ін., О. Кручініна, А. Магомедова, М. Онищук, Л. Татарінова, О. Пістракевич, Ю. Франчук, М. Пендюра, А. Cafruny та ін., S. Cross, R. Hunter, R. Menon, W. Ruger, T. Sauer, J. Sperling, M. Webber та інші вчені.

Мета дослідження. Проаналізувати основні особливості, проблеми, перспективи та становлення розвитку взаємовідносин України з НАТО.

Для досягнення мети дослідження, необхідно вирішити такі **завдання**:

- проаналізувати історію створення та цілі НАТО;
- дослідити НАТО як спільноту цінностей та його нову політичну роль;
- охарактеризувати перетворення НАТО в епоху політики великих держав;
- проаналізувати хронологію відносин Україна – НАТО;
- дослідити основні галузі співпраці Україна – НАТО;
- визначити основні перспективи розвитку співробітництва України і НАТО на сучасному етапі;
- дослідити основні перспективи вступу України до НАТО: досягнення, проблеми та перспективи;
- проаналізувати пріоритетні напрями безпекової політики України.

Об'єкт дослідження. Роль НАТО у сучасних міжнародних відносинах.

Предмет дослідження. Особливості, етапи і чинники формування та розвитку співпраці між Україною та НАТО.

Методи дослідження. У роботі використовуються різноманітні методи дослідження за обраною темою. Зокрема, за допомогою історичного методу проаналізовано причини та послідовність процесу розвитку взаємодії України та НАТО. Застосований порівняльний метод, основним методом дослідження став метод політичного аналізу, метод аналізу документів, декларацій та резолюцій міжнародних організацій.

Теоретична та практична цінність роботи полягає в систематичному аналізі та узагальненні наукових даних про партнерство України та НАТО, в подальшій підтримці держав партнерів. Завдяки науково обґрунтованому підходу, робота допомагає розвивати теоретичні основи партнерства та сприяє подальшому аналізу тіснішої співпраці України з Альянсом, налагодження власного політичного та економічного поля з метою розвитку зростання ймовірністю вступу до НАТО та ЄС.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї та положення магістерського дослідження було оприлюднено на наукових конференціях, семінарах та конгресах, наукових виданнях, зокрема: Бартовщук К.О., Секунова Ю.В. Шлях України щодо вступу до НАТО: співпраця та проблемні питання // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Україна та світ в умовах російської збройної інтервенції (з 2014 р.)» від 6 червня 2024 року, С. 231-232. Також Бартовщук К.О., Секунова Ю.В. Partnership between Ukraine and NATO: history and present // Розділ у монографії № sge30-01 (2024): Інновації у сучасній науці '2024 С. 81-91.

Структура роботи. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаної літератури (101 найменування). Робота складається з 7 малюнків та 2 додатків. Загальний обсяг роботи 115 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА ПОЛІТИЧНА РОЛЬ НАТО

1.1 НАТО – історія створення та цілі

Коли в другій половині 1940-х років почалася холодна війна, країни Європи були виснажені шістьма довгими роками руйнувань періоду Другої світової війни. Радянський Союз також дуже постраждав під час конфлікту, але порівняно з сусідами Червона Армія ніколи не була могутнішою до його кінця. До травня 1945 року радянські війська триумфально захопили Берлін і окупували Східну та Центральну Європу [74].

Наприкінці 1940-х років стало зрозуміло, що СРСР під керівництвом Йосипа Сталіна готовий агресивно розширювати свою владу там, де з'являються можливості. На територіях, окупованих СРСР після Другої світової війни, радянська влада використовувала різноманітні засоби примусу, щоб установити промосковські комуністичні уряди, побудувавши прорадянську сферу впливу, яка поставила цю частину континенту, яка стала відомою як Східний блок, міцно під його владою.

У Німеччині, де Радянський Союз і західні союзники (США, Британія та Франція) контролювали різні окупаційні зони, тривали суперечки щодо майбутнього управління Німеччиною, а на Сході та Заході були створені уряди-суперники. Берлін був особливо складним питанням [101].

Місто було розділене між союзницькою та радянською окупацією, але оточене Східною Німеччиною, контрольованою Радянським Союзом. Сталін відчув, що існування вільного, некомуністичного Західного Берліна безпосередньо підриває новостворений уряд Східної Німеччини, і вирішив перевірити рішучість Заходу в 1948 році, заблокувавши наземні шляхи до міста.

Зрештою, Сполучені Штати вберегли Західний Берлін від голоду, доставляючи постачання за допомогою того, що стало відомо як Берлінський повітряний транспорт. Тим не менш, криза поставила континентальну Європу на межу війни та показала, що Радянський Союз був готовий різко протистояти Заходу.

Це поєднання радянської сили та слабкості Західної Європи спонукало адміністрацію президента Гаррі Трумена зміцнити післявоєнні європейські демократії. Запобігання потраплянню Західної Європи під владу СРСР було розумною стратегією для США під час холодної війни – якби СРСР контролював усі ресурси Європи, це становило б значну загрозу для Сполучених Штатів [100] .

Західний військовий альянс, здатний урівноважити загрозу Червоної армії, підтримував нову стратегію Сполучених Штатів щодо стримування Радянського Союзу в його нинішніх сферах впливу та очікування, поки внутрішні протиріччя комуністичної системи призведуть до її падіння.

Очолюваний США оборонний альянс, орієнтований проти СРСР, також допоміг зменшити побоювання менших європейських держав щодо знову озброєної та відродженої Західної Німеччини, яка загрожує їхній незалежності в майбутньому [24].

Формалізуючи цю стратегію, НАТО було офіційно створено за допомогою Вашингтонського договору в 1949 році. Основним компонентом Договору є його стаття V, яка зазначає, що напад на будь-якого члена альянсу розглядається як напад на всіх.

НАТО була першим військовим альянсом мирного часу, до якого США увійшли за межами Західної півкулі. Після руйнування Другої світової війни європейські країни намагалися відновити свою економіку та забезпечити свою безпеку. Перший вимагав великого припливу допомоги, щоб допомогти зруйнованим війною ландшафтам відновити промисловість і виробляти продукти харчування, а другий вимагав гарантій проти відродження Німеччини чи вторгнення з Радянського Союзу.

Сполучені Штати вважали економічно сильну, переозброєну та інтегровану Європу життєво необхідною для запобігання комуністичній експансії на континенті. У результаті держсекретар Джордж Маршалл запропонував програму широкомасштабної економічної допомоги Європі.

Розроблена в результаті Програма відновлення Європи, або План Маршалла, не тільки сприяла європейській економічній інтеграції, але й просувала ідею спільних інтересів і співпраці між Сполученими Штатами та Європою. Відмова Радянського Союзу взяти участь у Плані Маршалла або дозволити своїм державам-сателітам у Східній Європі прийняти економічну допомогу допомогла посилити розкол між Сходом і Заходом Європи.

У 1947-1948 рр. серія подій змусила країни Західної Європи занепокоїтися своєю фізичною та політичною безпекою, а Сполучені Штати стали тісніше залучатися до європейських справ. Триваюча громадянська війна в Греції разом із напруженістю в Туреччині змусили президента Гаррі С. Трумена стверджувати, що Сполучені Штати нададуть економічну та військову допомогу обом країнам, а також будь-якій іншій нації, яка бореться проти спроби підкорення.

Спонсорований СРСР державний переворот у Чехословаччині призвів до приходу до влади комуністичного уряду на кордоні Німеччини. Увага також була зосереджена на виборах в Італії, оскільки комуністична партія досягла значних успіхів серед італійських виборців [55].

Берлінська криза поставила Сполучені Штати та Радянський Союз на межу конфлікту, хоча масштабна повітряна переправка для поповнення міста на час блокади допомогла запобігти відвертій конфронтації. Ці події змусили офіційних осіб США дедалі більше побоюватися можливості того, що країни Західної Європи можуть вирішити свої проблеми безпеки шляхом переговорів з Радянським Союзом. Щоб протистояти такому можливому повороту подій, адміністрація Трумена розглядала можливість створення європейсько-американського альянсу, який би зобов'язав Сполучені Штати зміцнювати безпеку Західної Європи.

Країни Західної Європи були готові розглянути рішення щодо колективної безпеки. У відповідь на зростаючу напруженість і проблеми безпеки представники кількох країн Західної Європи зібралися разом, щоб створити військовий альянс.

Велика Британія, Франція, Бельгія, Нідерланди та Люксембург у березні 1948 р. підписали Брюссельський договір. Їхній договір передбачав колективну оборону; якщо будь-яка з цих націй зазнає нападу, інші повинні будуть допомогти захистити її. У той же час адміністрація Трумена запровадила призов у мирний час, збільшила військові витрати та закликала історично ізоляціоністський республіканський Конгрес розглянути військовий союз з Європою.

У травні 1948 року сенатор-республіканець Артур Х. Ванденбург запропонував резолюцію, яка пропонувала президенту домагатися укладення договору про безпеку із Західною Європою, який би дотримувався статуту Організації Об'єднаних Націй, але діяв поза Радою Безпеки, де Радянський Союз мав право вето. Ванденбурзька резолюція була прийнята, і почалися переговори щодо Північноатлантичного договору [78].

Незважаючи на загальну згоду щодо концепції договору, на розробку точних умов знадобилося кілька місяців. Конгрес США підтримав прагнення до створення міжнародного альянсу, але він залишався стурбованим формулюванням договору. Країни Західної Європи хотіли отримати гарантії того, що Сполучені Штати автоматично втрутяться у разі нападу, але згідно з Конституцією США повноваження оголошувати війну належало Конгресу.

У ході переговорів було знайдено мову, яка б заспокоїла європейські держави, але не зобов'язувала Сполучені Штати діяти таким чином, що порушує їхні власні закони. Крім того, європейський внесок у колективну безпеку вимагатиме великомасштабної військової допомоги від Сполучених Штатів, щоб допомогти відновити обороноздатність Західної Європи [89].

У той час як європейські країни виступали за індивідуальні гранти та допомогу, Сполучені Штати хотіли зробити допомогу залежною від

регіональної координації. Третім питанням було питання обсягу. Підписанти Брюссельського договору віддали перевагу тому, щоб членство в альянсі було обмежене членами цього договору плюс Сполучені Штати.

Учасники переговорів із США вважали, що можна отримати більше від розширення нового договору, щоб включити країни Північної Атлантики, включаючи Канаду, Ісландію, Данію, Норвегію, Ірландію та Португалію. Разом ці країни утримували територію, яка утворювала міст між протилежними берегами Атлантичного океану, що сприяло військовим діям у разі необхідності. Результатом цих широких переговорів стало підписання Північноатлантичного договору в 1949 році (Фото: «Підписання Північноатлантичного договору», Додаток А).

У цій угоді Сполучені Штати, Канада, Бельгія, Данія, Франція, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія та Сполучене Королівство домовилися розглядати напад на одного як напад на всіх разом із консультаціями щодо загроз і питань захисту. Ця домовленість про колективну оборону лише формально застосовувалася до нападів на підписантів, які мали місце в Європі чи Північній Америці; він не включав конфлікти на колоніальних територіях.

Після підписання договору ряд підписантів звернулися до Сполучених Штатів з проханням про військову допомогу. Пізніше в 1949 році президент Трумен запропонував програму військової допомоги, і в жовтні Конгрес США прийняв Програму взаємної оборонної допомоги, яка виділила близько 1,4 мільярда доларів на будівництво оборони Західної Європи [91].

Невдовзі після створення Організації Північноатлантичного договору початок Корейської війни змусив його членів швидко об'єднати та координувати свої сили оборони через централізований штаб. Напад Північної Кореї на Південну Корею тоді багато хто вважав прикладом комуністичної агресії, скерованої Москвою, тому Сполучені Штати посилили свої військові зобов'язання в Європі, щоб надати гарантії проти радянської агресії на європейському континенті.

У 1952 році члени погодилися прийняти Грецію та Туреччину до НАТО, а в 1955 році додали Федеративну Республіку Німеччина. Вступ Західної Німеччини змусив Радянський Союз відповісти у відповідь, створивши власний регіональний альянс, який прийняв форму Організації Варшавського Договору і включав радянські країни-сателіти Східної Європи як члени [89].

Механізми колективної оборони в НАТО сприяли розміщенню всієї Західної Європи під американською «ядерною парасолькою». У 1950-х роках з'явилася одна з перших військових доктрин НАТО у формі «масованої відплати» або ідеї про те, що якщо будь-який член зазнає нападу, Сполучені Штати відповідатимуть великомасштабною ядерною атакою. Загроза такої форми відповіді мала служити стримуючим фактором проти радянської агресії на континенті. Незважаючи на те, що НАТО була створена у відповідь на потреби холодної війни, що розвивалася, НАТО проіснувала і після закінчення цього конфлікту, а членство навіть розширилося, щоб включити деякі колишні радянські держави. Ця організація залишається найбільшим військовим альянсом мирного часу у світі.

Завдяки покращенню, в тому числі ситуації з безпекою, політична ситуація в Західній Європі стабілізувалася і почалося післявоєнне економічне диво [100].

У цей період НАТО прийняла стратегічну доктрину щодо застосування ядерної зброї у відповідь на атаку. Тому можна було зосередитися на економічному зростанні і не підтримувати великі звичайні армії.

Після Карибської кризи 1962 року напруженість між Сходом і Заходом почала послаблюватися. Обидві сторони продемонстрували готовність до взаєморозуміння у сфері деескалації ядерного конфлікту.

У 1966 році Шарль де Голль відвідав Москву того ж року з підписанням між СРСР і Францією спільної декларації, угоди про співпрацю у вивченні та дослідженні космічного простору в мирних цілях, а також про науково-технічне та економічне співробітництво. Подібні кроки робила Західна

Німеччина, уряд В. Брандта, націлений на нормалізацію відносин з СРСР та країнами Східної Європи.

Країни погодилися прийняти статус-кво і не претендувати на територіальні зміни в Європі. Після візиту Ніксона (Республіканська партія) до Європи США перейшли від «гнучкого реагування» до «реалістичного стримування», зосередивши основну увагу на стратегічному стримуванні та спільній відповідальності з європейськими союзниками по НАТО у випадку війни. Це призвело до збереження найбільшої кількості американського ТЯД в Європі (до 8000), з одного боку, і згладжування відносин на прямому рівні США-СРСР [89].

У 1972 році Ніксон відвідав Радянський Союз, і президенти домовилися про ОСВ-1, а також договір про ПРО. Ці мирні кроки стали можливими завдяки розумінню військового паритету та прийняттю «взаємного гарантованого знищення». Відчуття рівноваги та відсутність бажання ризикувати ядерною глобальною війною було закріплено в Угоді між США та СРСР про запобігання ядерній війні під час візиту Брежнєва до США у 1973 р.

У військовому сенсі робота тривала та ініціативи президента Картера (Демократична партія), щоб боротися та виграти тривалу ядерну війну, були проведені з найменшими фінансовими витратами.

Європейська епоха розрядки була представлена Гельсінкською декларацією наприкінці Конференції з безпеки та співробітництва в Європі в 1975 році. Усі вищезазначені кроки в поєднанні з кардинальними змінами на міжнародній арені з угодою про нерозповсюдження ядерної зброї, яка набула чинності з 1970 року, дозволили зупинити годинник кінця світу [98].

Переходячи у 80-ті роки з розгортанням радянських військ в Афганістані та президентом США Рональдом Рейганом (Республіканська партія), відбувся зсув у бік конфронтації та гонки озброєнь. На протиположності жорсткої економії попередніх президентів (особливо під час терміну Картера) і скороченню оборони президент Р. Рейган зосереджується на

масштабній розробці космічної зброї в рамках програми Стратегічної оборонної ініціативи.

Ініціативи з контролю над озброєннями та роззброєнням зазнали невдачі, включаючи ратифікацію раніше узгодженого договору СНО-2 та угоди про взаємну відмову від розміщення нових ракет у Європі. Провал «нуль-нуль» пропозиції Р. Рейгана щодо ядерної зброї середньої дальності (запропонованої під впливом Західної Німеччини, Італії, Нідерландів і особливо масових протестів у Європі) змусив Британію (Маргарет Тетчер) і Німеччину (Гельмут Коль) запропонувати їхні бази для ракет США. Процес розширення НАТО також тривав, коли Іспанія стала державою-членом у 1982 році [17].

Структурні зміни 1991 року справедливо стоять на першому місці з розпадом Радянського Союзу та перетворенням Європейського економічного співтовариства на Європейський Союз. Підходи під час другого терміну президентства Р. Рейгана повністю відрізняються від першого, під впливом низки інцидентів, які могли почати ядерну війну, як Ейбл Арчер 1983 року, і сподівань на нового радянського лідера. У той час Білий дім очолює Джордж Буш від Республіканської партії, а більшість у Конгресі займає Демократична партія.

У військовому вимірі це призвело до скорочення витрат на оборону та серйозного обмеження ряду програм модернізації ядерної зброї. Так чи інакше, тенденція до покращення відносин між блоками простежується з приходом Михайла Горбачова на посаду радянського лідера, що уможливило підписання Договору про ліквідацію ядерних сил середнього класу (1987) та Договору про скорочення стратегічних озброєнь (1991). Президенти Р. Рейган і М. Горбачов у спільному комюніке 1987 року визнали, що ядерну війну «ніколи не можна виграти і в ній ніколи не можна вести».

Економічна ситуація була ускладнена кризою 1987 року та кризою, що настала після розпаду СРСР. І в США ми також бачимо антивоєнні та антиядерні протести. Що стосується стратегії 1991 року, то це була перша

незасекречена стратегія, головним чином спрямована на виконання нової функції – інформування. Вона стосується широкого кола питань і відрізняється від попередніх концепцій як мовою, так і ідеями.

Стосовно питань, пов'язаних з ядерною зброєю, він відображає та значною мірою описує поточний процес.

Необхідність подальшої співпраці у сфері роззброєння, так і заявляємо, що «присутність північноамериканських звичайних і ядерних сил США в Європі залишається життєво важливою для безпеки Європи, яка нерозривно пов'язана з безпекою Північної Америки»; «У найближчому майбутньому Альянс зберігатиме належне поєднання ядерних і звичайних сил, розташованих у Європі» [100].

З початком перебудови в Радянському Союзі знову починається період відлиги у співпраці між НАТО і СРСР. Після розвалу Союзу навіть обговорювали розпуск Альянсу та його недоцільність у пост-біполярному світі, але з цього нічого не вийшло. З часом багато країн, які раніше перебували під впливом СРСР, увійшли до НАТО.

У 1999 році можна проаналізувати подальше розширення НАТО за участю Польщі, Угорщини та Чехії. У той час президент Сполучених Штатів Білл Клінтон (Демократична партія) скасував програми симуляції після цієї тенденції. Але, незважаючи на початкові ознаки серйозних змін у політиці ядерної зброї, адміністрація залишалася прихильною концепції стратегічної стабільності часів холодної війни, заснованої на ядерному паритеті з Росією [78].

Якщо говорити про економічні умови, то оборонні бюджети зменшилися з обох сторін, але в РФ це було драматичне скорочення на 55% у 1998 [16].

Крім того, у 1993 та 1997 роках Росія знову і знову проголошує політику «без першого використання». На міжнародній арені договір про всеосяжну заборону випробувань, погоджений у 1996 році, але не ратифікований Сенатом у 1999 році. Концепція знову приділяє більше уваги питанню

стримування та ядерної зброї та її «унікальному внеску в зменшення ризиків агресії проти Альянс непрорахований і неприйнятний».

Пізніше він був доповнений стратегічним керівним документом, який залишається засекреченим: «Керівництво МС щодо військової реалізації стратегії Альянсу» (МС 400/2) від 12 лютого 2003 року.

Працька промова Барака Обами принесла надію на кардинальні зміни, і він став лідером думок.

У 2004 році НАТО було розширено за рахунок 7 нових членів і ще двох запрошених через кілька років. Водночас у 2008 році члени Альянсу, незважаючи на підтримку США, не погодили план дій щодо членства України та Грузії. Через чотири місяці Захід був спантеличений грузинською війною та місцем Росії в ній. Більшість у Конгресі США брали демократи з 2007 по 2011 рік і змішано до 2013 року. У 2010 році кандидат від Демократичної партії Барак Обама змінив на цій посаді Джорджа Буша (Республіканська партія). За час його каденції витрати на програму протиракетної оборони скоротилися на 1,4 мільярда доларів.

У 2008 році Конгрес не виділив жодної з 88,8 мільйонів доларів США на програму надійної заміни боеголовок, і вона була остаточно ліквідована в 2010 році адміністрацією Обами.

У той час як Російська Федерація, навпаки, розпочала програму модернізації в 2008 році. Що стосується економіки, ситуація була складною через світову економічну кризу, яка виникла в 2008 році і була набагато серйознішою, ніж будь-яка попередня. У міжнародному масштабі Новий СНО був підписаний 8 квітня 2010 року в Празі і передбачає значне скорочення стратегічних ядерних ракет і боеголовок.

Це слідує в Концепції НАТО 2010 року, де багато уваги приділяється питанням контролю над озброєннями, роззброєння та нерозповсюдження, а також двічі посиляється на мету створення світу без ядерної зброї. Загальний дух стратегії максимально наближений до стратегії ЄС з новими викликами безпеці та стриманими формулюваннями. Щодо ядерного стримування, є

один абзац, де згадується «відповідне поєднання ядерних і звичайних можливостей», «надзвичайно віддалена» можливість розглянути їх використання та необхідність того, щоб НАТО залишалася ядерним альянсом, поки існує ядерна зброя [89].

Ця концепція була додатково доповнена в 2012 році Оглядом стримування та оборони зі схожими формулюваннями, але з більш детальною інформацією.

Оцінка перехресного впливу між внутрішніми, зовнішніми факторами та самими стратегіями. Для кращого розуміння взаємозв'язків варто згадати структурні елементи цієї організації, які так чи інакше задіяні. На вершині піраміди НАТО знаходиться Північноатлантична рада (НАС), яка може збиратися на рівні послів, міністрів оборони або глав держав і урядів. Ця рада складається з усіх членів і за процедурою одностайності, що дає шанс на національну політику. Це також важливо, наприклад, для того, щоб Франція залишала за собою останнє слово, незважаючи на неучасть у Групі ядерного планування (NPG).

Залежно від питання порядку денного існує багато різних комітетів для дорадчих цілей з оборонного планування, політичних питань, військових операцій тощо. Для реалізації амбіцій і політичних рішень важливу роль відіграє структура командування, яка зараз переглядається [77].

Зараз до складу Альянсу входять 32 країн, більшість з яких є європейськими (Фото: «Війська країн НАТО», Додаток Б).

Основними силами НАТО є армії країн-учасниць. Крім того, Альянс має низку підрозділів збройних сил, які несуть бойове чергування та забезпечують спільну оборону.

Ці сили включають чотири постійні групи ВМС НАТО. Крім того, НАТО має єдину систему протиповітряної оборони, яка об'єднує національні системи протиповітряної оборони окремих країн і включає засоби протидії балістичним ракетам Альянсу.

НАТО також патрулює повітряний простір держав-членів, які не можуть зробити це самостійно. Літаки коаліції щогодини охороняють повітряний простір Албанії, Естонії, Латвії, Литви та Словенії.

Отже, організація Північноатлантичного договору (далі – НАТО) – військово-політичне угруповання, що об'єднує країни Північної Америки, Європи та Туреччини з метою колективного захисту від можливих зовнішніх нападів на будь-кого з членів організації. НАТО було засновано в 1949 році для захисту Європи від експансії Радянського Союзу.

Після розпаду Радянського Союзу НАТО виступає як форум, де країни-члени обговорюють важливі питання, включно з безпекою. Організація має власні збройні сили, які формуються з армій країн-учасниць. Штаб-квартира НАТО знаходиться в Брюсселі [101].

1.2 НАТО як спільнота цінностей та його нова політична роль

Новий етап трансформаційних змін в НАТО було започатковано на саміті НАТО в Празі 2002 року, де були прийняті рішення, ініційовані колишнім Генеральним секретарем НАТО лордом Джорджем Робертсоном у відповідь на «уроки Косово та 11 вересня», які були зосереджені на змінах в якості, завданнях і структурі альянсу.

Реалізація проектів, пов'язаних із покращенням можливостей, створенням сил реагування НАТО та радикальними структурними змінами, є так званім Празьким планом трансформації. Празьке зобов'язання щодо спроможності складається з понад 400 політичних зобов'язань, взятих окремими державами-членами щодо покращення їх спроможності в конкретних сферах. Удосконалення спроможності – це процес, за допомогою якого країни НАТО зобов'язуються протягом певного періоду часу досягти підвищеної бойової ефективності військових спроможностей у сферах стратегічного повітряного та морського транспорту, дозаправки в повітрі, здатності швидкого розгортання сил, розвитку бойових дій і підрозділи тилового забезпечення, системи управління та зв'язку, розвідка, виявлення та

спостереження, а також засоби придушення протиповітряної оборони противника, захист від хімічної, біологічної та ядерної зброї. Вирішення проблем підвищення потенціалу відбувається через спеціалізацію та транснаціональну кооперацію між країнами [13].

Країни-члени НАТО за активної підтримки країн-партнерів досягли певних успіхів у виконанні цих зобов'язань. У сфері повітряного транспорту в 2004 році міністри оборони країн НАТО підписали меморандум про взаєморозуміння, згідно з яким стратегічний авіатранспортний проект під керівництвом Німеччини повинен забезпечити працездатність повітряних перевезень великогабаритних вантажів.

Забезпечення стратегічної логістики здійснюється через чартерну систему, яка забезпечує безперешкодний доступ шести російських і українських транспортних літаків Ан-124-100. На національному рівні країни НАТО мають або мають намір придбати велику кількість літаків С-17 і А-400М

Держави-члени НАТО продовжують працювати над розвитком мережі НАТО, щоб забезпечити здатність обмінюватися інформацією, даними та розвідданими, забезпечуючи при цьому надійний захист, секретність і своєчасність, одночасно покращуючи захист критично важливих інформаційних систем від кібератак. Наступним елементом Празького плану було рішення про створення сил реагування НАТО.

Концепція сил реагування НАТО передбачає створення високо-технологічно оснащених, гнучких, оперативних, кооперативних і стійких підрозділів, здатних виконувати завдання з усіх сфер місії альянсу. Вони мають не лише забезпечити здатність НАТО швидко й ефективно реагувати на нові загрози, а й надати можливість більш справедливо розподіляти ризики через участь більшої кількості країн НАТО у здійсненні операцій [99].

Сили реагування НАТО складаються з сухопутних, повітряних, морських і спеціальних сил. Резервні сили складаються з національних елементів і змінюються кожні шість місяців після проходження відповідної

підготовки та сертифікації. СРН відіграє роль своєрідного каталізатора в процесі трансформації всіх збройних сил країн-членів НАТО. Після завершення навчань *Resolute Jaguar* у червні 2006 року, в яких спільно працювали сухопутні, морські та повітряні частини російських сил оборони, на саміті НАТО в Ризі було оголошено, що Сили реагування НАТО досягли повної оперативної спроможності [13].

Третім елементом Празького плану були структурні зміни. Нова структура військового командування НАТО базується не на регіональних підрозділах, як раніше, а на функціональних. На стратегічному рівні створено два ордени. Командування ОЗС НАТО, яке відповідає за всі операції НАТО, підпорядковується Верховному Головнокомандувачу ОЗС НАТО в Європі. Командування НАТО з питань трансформації ОЗС знаходиться під командуванням Командувача НАТО з питань трансформації ОЗС, який відповідає за просування та управління поточним процесом трансформації Альянсу, а також за можливості Альянсу, особливо з точки зору навчання та розвитку концепцій і теорій.

З 2014 року відбулося одне з найбільших загострень у відносинах між Росією і НАТО з часів холодної війни. Сторони переважно не довіряють намірам одна одної щодо деяких фундаментальних питань міжнародної та регіональної безпеки в континентальній Європі. Зокрема, йдеться про розміщення ракетної зброї, контроль над звичайними силами, приєднання нових держав до альянсу та посилення інтересів Росії в регіонах Східної Європи та Чорного моря [25].

Загалом Росія схильна розглядати НАТО насамперед через призму домінування в організації Сполучених Штатів, які, на думку російського керівництва, мають вирішальний вплив на процес прийняття рішень всередині альянсу як найбільшої військової сили. Агресивна політика Росії змусила НАТО, як ключового гравця європейської та євроатлантичної безпеки, відреагувати.

Розробка заходів зі стримування Російської Федерації стала критично важливою, щоб запобігти повномасштабній війні в Європі. Огляд місії НАТО та оновлення методів реагування на російську загрозу були на порядку денному саміту НАТО в Уельсі в 2014 році.

Союзники дійшли висновку, що дії Російської Федерації в регіоні вимагають різноманітної відповіді: у сфері міжнародного права, на оперативно-тактичному рівні, на полі шукає нові концептуальні підходи до підтримки трансатлантичної безпеки. Формуються нові стратегічні принципи діяльності альянсу, спрямовані на ефективне стримування агресивної політики Кремля.

У ситуації боротьби з новими «жорсткими» загрозами, враховуючи те, що основний район ризику змінився на континентальну Європу, Альянс намагався посилити роль НАТО як регіонального гравця. Відповідні умови привернули увагу американської зовнішньої політики до ослабленої за останні роки Європи та відновили роль Сполучених Штатів як одного з важливих елементів європейської безпеки.

Агресія Росії проти України стала прямою причиною припинення військового та цивільного співробітництва між НАТО та Росією, а також посилення військової присутності країн-союзників на східному боці кордонів Росії. У поточній концепції російської зовнішньої політики від 1 грудня 2016 року зазначено, що така політика НАТО «підриває, в тому числі, регіональну та міжнародну стабільність», і РФ будуватиме відносини з альянсом, виходячи з готовності до рівноправної співпраці. У документі висловлюється негативне ставлення Росії до розширення НАТО, наближення військової інфраструктури альянсу до російського кордону. Тому посилення військової активності альянсу в державах, які межують з Росією, розцінюють як дії, що порушують принцип рівної та неподільної безпеки та призводять до поглиблення існуючих та появи нових кордонів у Європі [3].

Влітку 2016 року у Варшаві відбувся саміт НАТО, ключовою тезою якого є перехід до відкритого стримування Росії, яку фактично визнали

агресором, джерелом нестабільності та головним викликом для Альянсу. Головним результатом саміту стало узгодження рішення про посилення східного флангу НАТО.

Відповідно до рішення були вжиті заходи щодо посилення організації, реагування та гнучкості сил Альянсу, розгортання чотирьох багатонаціональних батальйонів (на чолі з Великою Британією, Канадою, Німеччиною та США) у Польщі та регіоні Балтійського моря, відкриття нових адміністративних центрів тощо. Було також узгоджено стратегічний підхід альянсу до протидії гібридній війні (за консультаціями з ЄС), який визначив кіберпростір як нову сферу операцій. Для України ключовим результатом саміту стало рішення союзників про надання комплексного пакету допомоги, а також загальне відновлення переговорів Києва з Брюсселем. Посилення співпраці між альянсом та українською стороною сприяло започаткуванню у 2016 році форуму Україна-НАТО з вивчення досвіду протидії гібридній війні [5].

Водночас, незважаючи на загальну підтримку України, саміт продемонстрував наявність внутрішніх протиріч серед союзників щодо вироблення спільної тональної музики сигналів для Росії. Відповідна проблема стала ще більш очевидною на саміті НАТО в Брюсселі в 2018 році.

Послаблення трансатлантичних зв'язків додало зростання загрози регіональній безпеці – криза у відносинах Сполучених Штатів як головного учасника безпеки в НАТО та інших провідних лідерів держав-членів альянсу. На порядку денному саміту з'явилося суперечливе питання розподілу витрат в альянсі з остаточною позицією уряду США на той час і тема розширення НАТО на Західні Балкани, яка була неоднозначно сприйнята з боку уряду.

Схильність адміністрації Д. Трампа до ізоляціоністської позиції щодо безпекової ситуації в Європі спричинила посилення підтримки ідеї «стратегічної автономії» низкою західноєвропейських країн, особливо Францією. Загострення протиріч усередині НАТО дозволило Росії частково

відновити відносини з Францією та Німеччиною та дещо зменшити вплив санкцій, запроваджених проти Росії за агресію проти України [31].

Водночас росіяни проводили (і проводять) диверсійні операції в низці країн Західних Балкан, насамперед у Чорногорії та Північній Македонії. Напруженість між державами-членами НАТО також виявилася на ювілейній зустрічі альянсу в Лондоні в 2019 році, що засвідчило відсутність чіткого консенсусу серед союзників (головним чином США, Франції та Туреччини) щодо внутрішньої роботи організації. Водночас загальна позиція країн Альянсу щодо поточних загроз і викликів залишалася переважно узгодженою.

У підсумковій заяві саміту визнається, що Росія становить пряму загрозу євроатлантичній безпеці. Саміт схвалив оновлений план оборони Польщі та країн Балтії, оголосив, що план відповіді, узгоджений на саміті в Брюсселі, готовий до дії: створення шести міжнародних сил і їх розгортання переважно на східному фланзі НАТО для запобігання російської агресії [97].

Саміт НАТО в Брюсселі в червні 2021 року актуалізував тему зміцнення трансатлантичних зв'язків, які послабилися в останні роки, що стало можливим завдяки зміні адміністрації в Сполучених Штатах і її рішучості повернути переговори до стабільності та багатосторонності.

Оцінка глобального та регіонального середовища безпеки, проведена на саміті, підкреслила багатовимірність сучасних загроз, системну конкуренцію з боку авторитарних держав і поширення стратегічних викликів. Для НАТО системними питаннями безпеки, які вимагають спільної уваги всіх членів альянсу, є наразі зростання впливу та активна зовнішня політика Китаю, політична система якого стає глобальною альтернативою ліберальній демократії.

НАТО зазначає свою стурбованість щодо швидкої модернізації Китаєм ядерної зброї та інших військових можливостей; відсутність прозорості у військовій політиці та використання дезінформації; участь у військових навчаннях Росії в євроатлантичному регіоні. Незважаючи на це, союзники

підкреслюють, що вони готові підтримувати конструктивний діалог з КНР, особливо у сферах спільних інтересів (зокрема, зміна клімату) [89].

Країни Альянсу домовилися про єдиний двосторонній підхід до Росії, який поєднує стримування російської агресії з відкритістю до діалогу з ними. НАТО підтверджує можливість повернення на попередній рівень відносин з Росією за умови дотримання нею міжнародного права та своїх міжнародних зобов'язань. Держави-члени Альянсу адекватно реагуватимуть на погіршення безпекового середовища, зокрема посилюючи свою передову присутність на східному фланзі НАТО. Водночас учасники альянсу заявляють, що не хочуть подальшої конфронтації з Російською Федерацією та що їхні дії відповідають нормам міжнародного права та зобов'язанням.

Альянс розглядав активне військове нарощування в Росії, нарощування російської армії на кордоні, збільшення чисельності російських військ у Криму, наявність ракет, здатних нести ядерні заряди, у Калінінградській області, військову інтеграцію з Білорусь, а також регулярні порушення повітряного простору держав-учасниць альянсу як загрозу. Інші питання саміту стосувалися подальшого поступового збільшення бюджетів НАТО (особливо військових, цивільних та інфраструктурних витрат); ухвалення нової комплексної Стратегії кібероборони Альянсу для посилення стримування та стійкості Альянсу; визначити космічний простір як п'ятий оперативний район Альянсу; надати підтримку Афганістану у формі навчань та у формі фінансової допомоги (останнє питання було розглянуто у зв'язку з захопленням влади Талібаном у серпні 2021 року).

У довгостроковій перспективі Російська Федерація прагне досягти монопольного контролю не лише над Азовським, а й Чорним морями. Вона продовжує реалізовувати плани популяризації політичного простору навколо себе та залучення країн Балтії та Чорного моря в орбіту свого домінуючого впливу.

Те, що характеризує справжню «спільноту безпеки» – і, водночас, відрізняє її від суто альянсів «колективної оборони» чи структур «колективної

безпеки» та «безпеки на основі співпраці» – це спільність цінностей між її членами, ось чому членство також є більш обмеженим і вимогливим. З моменту свого заснування НАТО було задумано як щось більше, ніж військовий альянс. Як зазначено в преамбулі Північноатлантичного договору, члени Альянсу «сповнені рішучості захищати свободу, спільну спадщину та цивілізацію своїх народів, засновану на принципах демократії, індивідуальної свободи та верховенства права...» [25].

Відповідно до статутних документів альянсу, головна роль НАТО полягає у забезпеченні свободи та безпеки держав-членів політичними та військовими засобами. НАТО дотримується спільних цінностей альянсу демократії, індивідуальної свободи, верховенства права, мирного вирішення суперечок і підтримує ці цінності в усьому євроатлантичному регіоні.

Основним принципом альянсу є спільне бачення між північноамериканськими та європейськими країнами НАТО, які поділяють однакові цінності та інтереси та віддані збереженню демократичних принципів, роблячи безпеку Європи та Північної Америки нероздільними. Альянс виступає за захист держав-учасниць від загрози агресії: основним військово-політичним принципом організації є система колективної безпеки, тобто спільні організовані дії всіх її держав-учасниць у відповідь на напад ззовні.

З моменту створення кількість нових держав-членів альянсу зросла з початкових 12 до 32 країн. Швеція стала останньою країною-членом, яка приєдналася до НАТО 7 березня 2024 року. Наразі НАТО визнає Боснію та Герцеговину, яка отримала План дій щодо вступу до НАТО в грудні 2018 року, Грузію та Україну, як кандидатів на членство в Альянсі [4].

Крім того, 19 інших країн беруть участь у програмі НАТО «Партнерство заради миру», а ще 15 країн беруть участь в інституціоналізованих програмах діалогу. Сукупні військові витрати всіх країн НАТО у 2020 році склали понад 57% від загальної суми.

Члени організації погодилися, що їхня мета полягала в тому, щоб до 2024 року досягти або зберегти цілі витрат на оборону на рівні принаймні 2% ВВП.

Основними органами політики та прийняття рішень в альянсі є Північноатлантична рада, Комітет оборонної політики та планування НАТО та Група ядерної програми. Кожна з них відіграє важливу роль у процесах консультацій і прийняття рішень, які є основою спільного планування та національної безпеки. Рішення, прийняті цими органами, мають такий самий статус, як узгоджена політика держав-членів НАТО, незалежно від рівня, на якому вони приймаються. Ці вищі установи підпорядковуються спеціальним комітетам, які також складаються з офіційних представників країн. Така структура комітетів є основним механізмом, який дає альянсу можливість проводити консультації та приймати рішення, щоб кожна країна була представлена на всіх рівнях і в усіх сферах діяльності НАТО [2].

Організація НАТО забезпечує постійний процес консультацій, координації та співпраці між державами-членами щодо політичних, військових, економічних та інших аспектів безпеки, а також надає цим країнам можливості для активної співпраці в невійськових сферах, таких як наука, інформація, екологія та реагування на надзвичайні ситуації [8].

Рішення в НАТО приймаються на основі консенсусу після обговорення та консультацій з членами альянсу. Консensusне рішення – це рішення, прийняте та підтримане всіма членами Атлантичного альянсу. Це означає, що рішення НАТО є вираженням колективної волі суверенних держав, які входять до альянсу. Принцип прийняття рішень на основі консенсусу поширюється на всі питання діяльності альянсу і відображає той факт, що рішення приймаються державами-членами НАТО, і кожна з них бере участь у процесі прийняття рішень. Цей принцип діє на всіх рівнях організації НАТО [89].

У разі розбіжностей обговорення триває, доки не буде досягнуто висновку, що іноді призводить до визнання того, що згоди досягти

неможливо. Але майже завжди можна знайти рішення, прийнятне для обох сторін. Консультації є невід'ємною частиною процесу прийняття рішень НАТО. Вони сприяють спілкуванню між країнами-членами, головною метою яких є прийняття таких спільних рішень, які відповідають їхнім національним інтересам [2].

Більшість збройних сил і військових структур належать державам-членам НАТО, перебувають під їх безпосереднім управлінням і національним урядом до тих пір, поки не буде потрібно їх повне (або часткове) призначення для вирішення конкретних військових завдань під командуванням Загальноармійського союзу.

Підтримка належного військового потенціалу та готовності до спільних операцій на користь спільної оборони є головною метою альянсу у сфері безпеки. Оборонне планування є основою всіх військових операцій НАТО. Він призначений для забезпечення готовності коаліційних сил до повного спектру оборонних планів і стратегій, від звичайного стримування до врегулювання конфліктів, миротворчих, гуманітарних та інших операцій.

Структура процесу оборонного планування забезпечується основними принципами НАТО: політична єдність держав-членів, зміцнення співпраці та розвиток тісних відносин між ними в усіх сферах, де це забезпечує їхні спільні та індивідуальні інтереси, спільна відповідальність, визнання взаємних зобов'язань, спільна діяльність із забезпеченням відповідних військових зусиль у підтримці політики та стратегії Альянсу [78].

Ключову роль у оборонному плануванні відіграє військовий комітет НАТО. Тісна координація діяльності Міжнародного офісу та міжнародних сил, військового керівництва НАТО та урядів країн забезпечується шляхом щорічного обміну інформацією щодо національних планів. Такий обмін інформацією дає змогу порівнювати плани кожної держави із загальними вимогами НАТО та, за потреби, переглядати їх відповідно до нових директив, вимог щодо модернізації та змін у ролі та обов'язках національних сил.

Усі ці фактори постійно переглядаються та контролюються на кожному етапі процесу оборонного планування. Згідно з рекомендаціями за результатами аналізу, міністри оборони країн-учасниць кожні чотири роки розробляють документ «Інструкції міністрів», який за потреби оновлюється через два роки. На основі вказівок міністра розробляються національні плани збройних сил кожної держави-члена[2].

Цілі розвитку збройних сил НАТО, розроблені на основі пропозицій щодо розвитку збройних сил, наданих Командуванням з питань переходу збройних сил НАТО, спрямовані на те, щоб забезпечити здатність оперативного командування НАТО виконувати повний спектр оперативних завдань, які можуть бути покладені на нього Північноатлантичною радою [2].

Третій етап військового циклу планування – це процес аналізу оборони, який відбувається раз на два роки і триває рік. Він складається з індивідуального та колективного вивчення та оцінки планів розвитку збройних сил і відповідних бюджетів країн-членів на індивідуальній основі, у порівнянні з орієнтиром, якому відповідають узгоджені «цілі НАТО» терміном на десять років.

У підсумку після тристоронньої зустрічі з представниками кожної країни – учасниці альянсу готується проект «Поділу країн». Ці розділи вивчаються на багатосторонньому рівні в Комітеті оборонного планування НАТО з метою усунення можливих розбіжностей між завданнями та планами розвитку збройних сил та визначеними НАТО.

Потім «Розділи по країнах» перетворюються на окремі додатки по країнах до основного звіту. Загальний звіт також містить звіт військового комітету щодо військової сумісності нового плану НАТО з рівнем розвитку армії та ступенем військового ризику, пов'язаного з цим. Крім того, основний звіт містить розділ, узгоджений з інституціями ЄС і заснований на інформації з європейських країн НАТО, який визначає, якою мірою новий план може задовольнити потреби Європейського Союзу щодо сил і засобів [81].

НАТО є міжурядовою організацією, члени якої виділяють кошти та ресурси, необхідні для повсякденної діяльності відповідно до договору: проведення зустрічей, підготовки та прийняття рішень, виконання інших завдань у рамках спільних інтересів усіх держав-членів альянсу.

Фінансування підготовки та комплектування національних підрозділів здійснюється за рахунок бюджетів відповідних держав. Проте вони несуть усі витрати на утримання своїх посольств у НАТО та платять зарплату офіцерам, призначеним у штаб-квартиру альянсу. Оплата праці державних службовців здійснюється з бюджету НАТО. Усі програми НАТО фінансуються спільно країнами-учасницями[2].

Згідно з неофіційною домовленістю, учасники альянсу повинні витратити на оборону не менше 2% свого ВВП. Однак, у 2013 році лише невелика кількість країн-членів НАТО відповідала цим вимогам. Згідно з даними НАТО, відсоток витрат на оборону в США досяг 4,1%, Великобританії – 2,4%, Греції – 2,3%. Військовий бюджет Естонії становив 2%, Франції – 1,9%, Туреччини та Польщі – 1,8%, Німеччини – 1,3%, Італії – 1,2%, Іспанія, Угорщина, Латвія та Литва витрачали на оборону менше 1% ВВП. Середній відсоток військових витрат європейських держав-членів альянсу становив 1,4% [38].

Організації Північноатлантичного договору спрямований на забезпечення НАТО необхідними можливостями та ресурсами та здійснюється шляхом спільного фінансування: коли визначено потреби у видатках, починаються консультації між країнами, які можуть брати участь у них із цією метою об'єднати ресурси в рамках НАТО. Принцип спільного фінансування на основі солідарності є одним із основоположних принципів Співтовариства [8].

Критерії спільного фінансування постійно переглядаються у зв'язку з новими обставинами, наприклад, необхідністю чітко визначити елементи миротворчих витрат НАТО, які оплачуватимуться з міжнародного бюджету, і ті, що мають фінансуватися з національного бюджету. Спільне фінансування

включає цивільний і військовий бюджети НАТО та Програму інвестицій НАТО в безпеку. Це єдині фонди, де керівництво НАТО визначає вимоги та встановлює пріоритети відповідно до основних завдань і пріоритетів Альянсу [2].

Цивільні бюджети в основному фінансуються міністерствами закордонних справ НАТО під керівництвом Комітету з цивільного бюджету та виконуються Міжнародним офісом НАТО. Він створений для покриття витрат на персонал, поточних витрат, а також капітальних і програмних витрат, необхідних для досягнення основних цілей НАТО [2]:

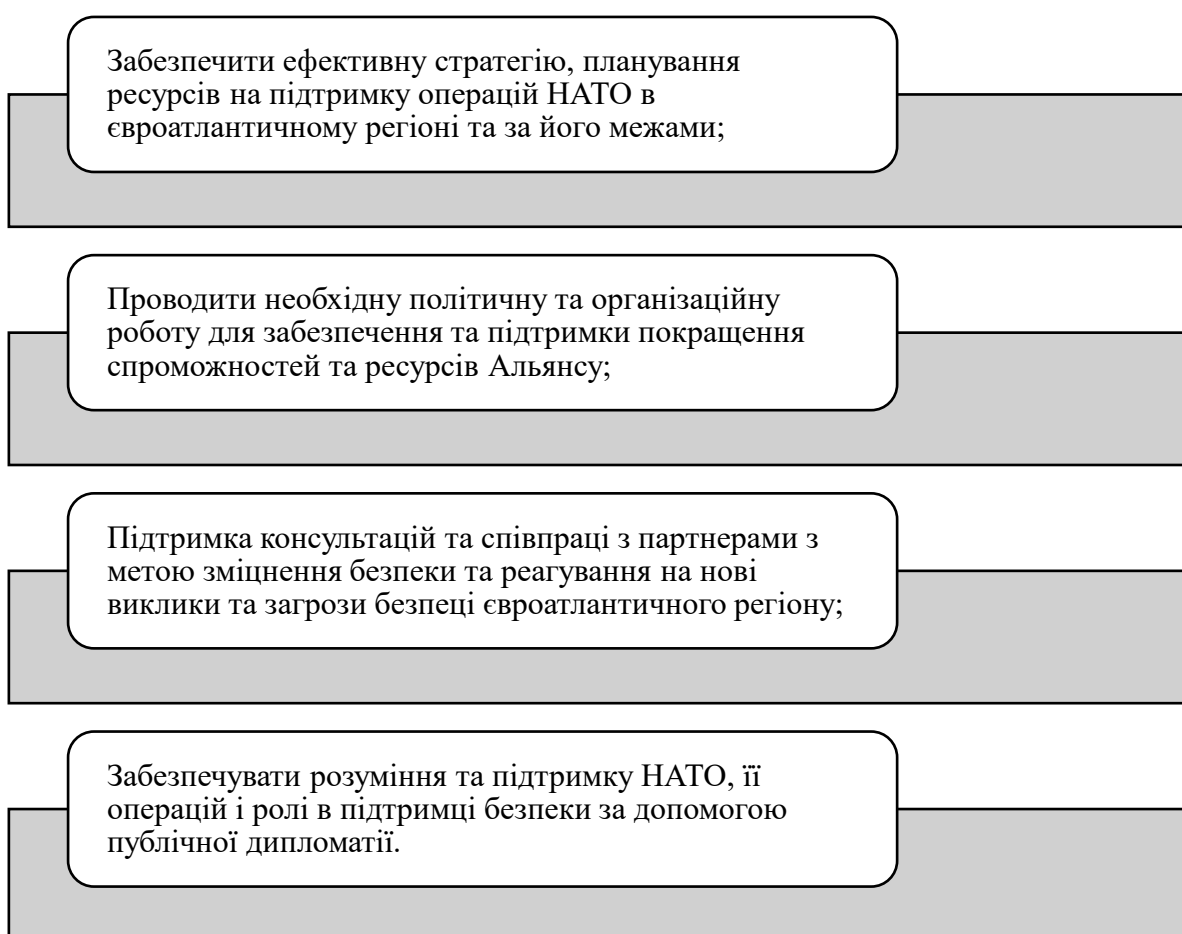

Рис.1.1 Основні цілі НАТО

Другорядними цілями також є:

Надання професійних та допоміжних послуг Північноатлантичній раді, підкомітетам та Міжнародному бюро;

Утримувати та забезпечувати функціонування приміщень та інфраструктури штаб-квартири НАТО;

Забезпечити відповідність вимогам безпеки НАТО та безпечне середовище для персоналу та операцій штабу.

Військовий план НАТО

Рис.1.2 Другорядні цілі НАТО

Військовий бюджет включає поточні витрати та витрати на технічне обслуговування, а також фінансові витрати міжнародної військової структури НАТО: військової комісії, міжнародних сил, військових інституцій, вищого командування НАТО та підлеглих їм командувань, систем управління та інформації, дослідницьких установ та ранні рейси. Попередження та контроль НАТО. Військовий бюджет також покриває витрати на функціонування військових командних структур під час операцій реагування та місій НАТО [89].

Військовий бюджет в основному фінансується міністерствами оборони всіх держав-членів НАТО і знаходиться під контролем військового бюджетного комітету.

Країни-члени НАТО також фінансують Програму інвестицій НАТО в безпеку. Ця програма використовується для фінансування об'єктів і обладнання, необхідних для забезпечення ефективності Перехідного командування НАТО та Командування НАТО в Європі, якщо їх утримання

виходить за межі потреб національної оборони окремих країн. NSIP також охоплює потреби операцій реагування на надзвичайні ситуації та військових об'єктів і активів, таких як інформаційні та комунікаційні системи, системи управління повітряним рухом і наведення, супутниковий зв'язок, військові штаби, аеродроми, трубопроводи та склади боєприпасів, доки, навігаційні засоби [78].

Програма інвестицій у безпеку фінансується міністерствами оборони країн-членів і контролюється комітетом з інфраструктури.

Отже, НАТО відіграє активну та провідну роль у забезпеченні міжнародного миру та безпеки. Довгий час НАТО вдавалося підтримувати мир і безпеку європейських країн лише політико-дипломатичними засобами.

Питання юрисдикції НАТО є важливим, оскільки навіть у стратегічному плануванні організація жодним чином не обмежує свої інтереси. В умовах різноманітних глобальних загроз і війни між Росією та Україною розгляд цього питання, звісно, не може бути першочерговим. За своєю суттю НАТО складається з розвинених країн, які виступають за демократію та захист прав людини. Крім того, сили НАТО в більшості випадків направлялися для виконання завдань за погодженням з ООН. Однак не можна забувати, що надпотужна некерована зброя може бути небезпечною для власника, тобто для людства.

1.3 Перетворення НАТО в епоху політики великих держав

НАТО та ЄС довгий час розглядалися як дві найважливіші інституційні опори західного міжнародного співтовариства.

Об'єднання ліберально-демократичних капіталістичних держав трансатлантичного регіону не тільки допомогло б Заходу легше перемогти радянську загрозу, але й полегшило б процес економічної та політичної інтеграції між європейськими союзниками шляхом приручення Німеччини.

Незважаючи на періодичні кризи всередині Альянсу, зокрема щодо дискусії про розподіл тягаря, члени НАТО об'єднувалися навколо спільних

стратегічних пріоритетів, уявлень про загрози та політичних цінностей протягом епохи холодної війни. Дійсно, члени НАТО не лише об'єдналися навколо спільного сприйняття загрози в роки холодної війни, але й поділяли деякі спільні політичні цінності та норми.

Ці цінності також лежать в основі ліберального міжнародного порядку. З моменту заснування, НАТО виступає за безпекову співпрацю ліберальних демократичних держав трансатлантичного регіону. Вона була створена проти комуністичного Радянського Союзу в минулому, і дехто зараз стверджує, що НАТО слід переформувати як організацію безпеки так званої ліги ліберальних демократій проти так званої ліги авторитарних держав [21].

Співпраця НАТО з ООН також є ключовою через роль, яку вона відіграє у світовій системі, і обіцянку союзників щодо вірності «метам і принципам Статуту ООН» (згаданих у преамбулі до Атлантичного договору). Мандат Ради Безпеки – захищати міжнародну безпеку та мир – добре узгоджується із зобов'язаннями країн НАТО «об'єднати свої сили для спільної оборони та збереження миру та безпеки». Очевидно, що НАТО зацікавлена у підтримці ООН і зміцненні її спроможності виконувати численні завдання, покладені на неї світовою спільнотою [42].

НАТО та ООН працювали разом у багатьох зонах конфлікту, де Альянс надавав оперативну підтримку та безпеку, щоб ООН могла здійснити реконструкцію, розвиток та управління. Хоча їхня співпраця почалася більше десяти років тому, а ООН і НАТО підписали рамкову угоду в 2008 році, яка в деяких випадках допомогла покращити практичну співпрацю, проблеми залишаються. Співробітники ООН іноді розчаровані рівнем безпеки та підтримки, які надає НАТО. Як правило, НАТО чекає, поки проект розпочнеться, а потім починає координувати свою діяльність з ООН. Оскільки організація працює в театрі, іноді сперечаються, хто за що відповідає.

У світі глобальних загроз безпека все більше залежить від заснованого на правилах міжнародного порядку. Тому одним із пріоритетів НАТО має стати посилення спроможності ООН виконувати свої зобов'язання [39].

Коли НАТО та ООН працюють разом у регіоні, Альянс має зробити все можливе, якщо його запитують, щоб забезпечити безпеку цивільного персоналу ООН.

Без мінімальної безпеки ООН (та інші партнери по НАТО) не зможуть функціонувати; без партнерів НАТО часто не може виконувати свої завдання. Чим швидше буде виявлено потребу в координації, тим швидше буде забезпечено спільне планування і тим більша ймовірність того, що прийнятний захід безпеки буде досягнутий.

НАТО та ООН повинні покращити свої інституційні відносини. Офіс зв'язку НАТО при ООН полегшить спілкування лідерів Альянсу з офісом і членами ООН. Необхідно вивчити можливості більшої кількості форм співпраці, включаючи участь у навчанні та навчання один одного.

Координація між ООН і НАТО може змінити ситуацію у випадку геноциду, інших масових порушень прав людини чи гуманітарних катастроф. Наступальна концепція повинна чітко вказувати на те, що НАТО готова розглянути запит від ООН щодо проведення відповідних операцій за таких обставин (можливо, на підтримку інших регіональних організацій), за умови, що Атлантична рада схвалить це завдання та будуть доступні необхідні ресурси для його реалізації [42].

НАТО має працювати з ООН над позитивною реакцією на Резолюцію 1325 Ради Безпеки ООН щодо ролі жінок у безпеці та мирі.

Тепер у НАТО є важливі партнери за межами євроатлантичного регіону, деякі з яких є ключовими учасниками місій Альянсу. Австралія фактично направила більше військ до Афганістану, ніж половина своїх союзників по НАТО, Нова Зеландія також вносить значний внесок, Республіка Корея пообіцяла значне посилення, а Японія виділила мільярди доларів на відновлення. Ці демократії є не тільки партнерами в потребі, але й партнерами в цінностях – хоча вони не беруть участі у формальній структурі діалогу, подібній до тієї, яку забезпечує ЄАЕС. Афганістан і Пакистан, чия співпраця має вирішальне значення для успіху Міжнародних сил сприяння безпеці

(МССБ), також не беруть участі в офіційних домовленостях про діалог з НАТО.

НАТО не обов'язково потребує офіційної співпраці для підтримки плідної співпраці з іншими країнами та організаціями. Потрібно підтримувати активну дипломатичну присутність, щоб використовувати можливості для співпраці, щойно вони з'являться. Наприклад, Китайська Народна Республіка бере участь разом з підрозділами країн НАТО в миротворчих операціях ООН і антипіратському патрулюванні в Аденській затоці. Країни Центральної та Південної Азії дуже зацікавлені у збереженні стабільності у своєму регіоні.

Члени Організації з безпеки та співробітництва в Європі та Шанхайської організації співробітництва висловили зацікавленість у співпраці з іншими багатосторонніми організаціями. Індія, Індонезія та провідні демократії Африки та Латинської Америки поділяють з НАТО прагнення до міжнародного миру та верховенства права [37].

НАТО має докладати більше зусиль для поглиблення співпраці з країнами за межами євроатлантичного регіону, розширюючи перелік спільних заходів, зберігаючи при цьому здатність окремих партнерів формувати особливі відносини співпраці з Альянсом.

У 2004 році в Стамбулі країни Альянсу домовилися розширити доступ операційних партнерів до інформації та планування і відтоді досягли певних успіхів у цій сфері. Стратегія має піти далі й описати шляхи надання партнерам по НАТО регулярних можливостей висловлюватись у виробленні політики та прийнятті рішень щодо проектів, у яких вони беруть участь.

НАТО має вивчити можливість організації нових регіональних підгруп, якщо країни виявлять у цьому зацікавленість. Іншим і, можливо, більш бажаним варіантом є встановлення офіційних відносин між НАТО та такими організаціями, як Африканський Союз, Організація американських держав, Рада співробітництва Перської затоки, Шанхайська організація співробітництва або Організація з безпеки та співробітництва в Європі. Усі

такі відносини мають ґрунтуватися на принципах рівності, взаємної довіри та взаємної вигоди [54].

Перебуваючи в підвішеному стані протягом тривалого періоду часу та приймаючи нові місії за межами свого традиційного мандату колективної оборони, НАТО, здається, знову опинилася на критичному етапі своєї історії. Коли НАТО було створено в 1949 році, йому було доручено виконувати три основні функції: утримувати США всередині, а Німеччину та Радянський Союз за межами Європи.

Зіткнувшись з екзистенціальною комуністичною загрозою для Сходу, США – архітектор післявоєнної епохи ліберального міжнародного порядку, вирішила підвищити безпеку та економічну стійкість Заходу, підтримуючи багатосторонні організації іншого роду в Західній Європі.

Замість двосторонності, мультилатералізм сформував американський спосіб поводження із західноєвропейськими країнами. Військова присутність США в Європі, як ішлося, вважатиметься законною в рамках багатосторонніх платформ безпеки [57].

Протягом останніх десятиліть конкуренція великих держав і супутні пошуки сфер впливу сформували міжнародну політику. У міру того як жорсткі геоекономічні та геополітичні мотиви поступово впливають на зовнішньополітичну поведінку держав, динаміка відносин альянсу також рішуче змінилася. Протягом останнього десятиліття довгострокові відносини, засновані на ідентичності, були замінені короткостроковими, прагматичними та орієнтованими на певні проблеми стратегічними партнерствами.

Останніми роками набула поширення практика формування ініціатив співробітництва, орієнтованого на інтереси, у багатосторонніх та двосторонніх рамках.

У сучасному світі країни з різними ціннісними орієнтаціями, географічним положенням, можливостями влади та сприйняттям загрози більше не зобов'язані визначати одна одну категорично як ворогів чи друзів.

Поняття «frenemy» вже стало маркером ідентичності в міждержавних відносинах. Практика визначення місій коаліціями поступово поступилася практиці визначення коаліцій місіями. На відміну від біполярності часів холодної війни та однополярного порядку протягом перших двох десятиліть епохи після холодної війни, практика неліберальних авторитарних держав, які беруть участь у прагматичній, орієнтованій на результат співпраці з ліберально налаштованими державами, зараз є можливою.

Атмосфера у відносинах між Заходом і Росією, схоже, принципово змінилася за останнє десятиліття. Останнім часом Росія знову потрапила в центр міжнародної уваги.

Росія відкрито кинула виклик європейському порядку безпеки після холодної війни, анексувавши частину суверенної країни в Європі до своїх територій. Більше того, Росія зробила це, застосувавши грубу силу. Застосування сили в міждержавних відносинах в Європі вже давно засуджується як недоречне і нелегітимне. Вся історія процесу європейської інтеграції, починаючи з початку післявоєнної епохи, полягає в тому, щоб викинути на смітник історії, реальні міркування та геополітичне суперництво.

По-друге, російські лідери стверджують, що європейський порядок безпеки має бути перебудований на принципах співпраці великих держав і сфер впливу.

У російському стратегічному мисленні західні інституції, передусім НАТО, не повинні бути основними регіональними майданчиками, на яких обговорюються питання європейської безпеки. Одним із особливих пріоритетів Росії є те, щоб західні держави визнали Росію великою державою та переосмислили структуру безпеки в Європі в тісній співпраці з Росією [50].

Походячи з імперської спадщини та маючи у своєму розпорядженні величезні можливості матеріальної влади, особливо порівняно з іншими сусідніми країнами, росіяни стверджують, що Росія заслуговує на особливий статус в європейській архітектурі безпеки та має право мати власну сферу впливу.

Російські особи, які приймають рішення, вважають, що західні держави пообіцяли Росії не розширювати НАТО за рахунок російських територій в обмін на мовчазну згоду Росії на об'єднання Німеччини та вступ об'єднаної Німеччини в НАТО на початку 1990-х років.

Тим не менш, у 1997 році було підписано Основоположний акт НАТО-Росія, згідно з яким Росія могла приєднуватися до зустрічей НАТО в Брюсселі без права голосу при остаточних рішеннях. Поступове скорочення військових бюджетів союзників по НАТО, майже ліквідація тактичної ядерної зброї НАТО в Європі та підписання угод про співпрацю з Росією в 1997 і 2002 роках є тлом, на якому НАТО розширилося до Центральної та Східної Європи. Росія, схоже, погодилася на розширення НАТО в обмін на обіцянки НАТО не розміщувати ядерну зброю та постійні звичайні війська на територіях нових членів [48].

Незважаючи на охолодження, викликане косовською кризою у відносинах Росії із західними державами, відносини почали набирати нового імпульсу з утворенням Ради НАТО-Росія у 2002 році.

У 1998 році Росію прийняли до групи G-7 як своєрідний втішний приз за те, що вона не заперечувала проти рішення НАТО про прийняття Угорщини, Польщі та Чехії до складу Альянсу в 1999 році. Відносини набули негативного розвитку в першому десятилітті двадцять першого століття, оскільки адміністрація Буша підтримала так звані кольорові революції в постконфліктних країнах. Радянська географія, спочатку в Грузії, потім у Киргизстані, а потім в Україні, сподіваючись, що успішне впровадження практик ліберальної демократії в цих країнах приведе до влади проамериканські режими. З точки зору Росії, ці революційні рухи були налаштовані західними колами та здійснені місцевими агентами.

І справді, просування демократичних цінностей у близькому зарубіжжі Росії не можна розглядати ізольовано від геополітичної конкуренції між Росією та Заходом [8].

У цьому контексті варто відзначити американську підтримку члена НАТО. З точки зору Росії, будь-яке втручання НАТО у внутрішні справи інших країн без схвалення Ради Безпеки ООН виглядає нелегітимним і незаконним.

Нарешті, багато російських спостерігачів стверджують, що Росія досить вправно грає у сумнозвісну гру «розділяй і володарюй» у своїх відносинах з європейськими державами. Замість того, щоб звертатися до ЄС чи НАТО як до єдиних міжнародних гравців, які заслуговують довіри, Росія вважає за краще спілкуватися із західними європейськими державами на двосторонній основі.

Наприклад, російські нафтогазові компанії пропонують альтернативні угоди різним європейським державам. Відомим прикладом у цьому відношенні є проект газопроводу «Північний потік II», який з'єднає Німеччину безпосередньо з Росією. У рамках своїх зусиль, щоб відвернути європейських союзників від США, російське керівництво після холодної війни постійно ставало на бік ключових європейських союзників, таких як Франція та Німеччина, коли ці країни мали сильні геополітичні та зовнішньополітичні розбіжності зі США. Росія також підтримує будь-який європейський заклик до багатопольярного світового порядку, в якому Європа та США можуть мати різні підходи [52].

Російське керівництво було б задоволене будь-якою європейською ініціативою, яка потенційно могла б розірвати НАТО зсередини.

Більше того, підтримку Росією неліберальних, популістських, ксенофобських, антимігрантських, антиєвропейських та антиглобалістичних груп у Європі слід розглядати як спроби Росії допомогти створити структурний розкол на континенті. На думку російських критиків, Росія вже оголосила політичну війну проти Заходу, що все більше підтверджує думку колишнього начальника російського Генерального штабу Валерія Герасимова.

Російські загрози для НАТО походять не лише від зростаючої російської військової майстерності в її ближньому зарубіжжі, але також від

зусиль Москви посилити свій вплив на Заході за допомогою гібридної тактики, серед якої політичні маніпуляції та кампанії дезінформації та підтримка проросійських політичних рухів [53].

Російські спроби побудувати квазі-альянс з Китаєм у великому євразійському регіоні викликали подальший гнів Заходу. Однак, незважаючи на зростаюче стратегічне зближення між Москвою та Пекіном в останні роки, не варто робити висновок, що ці країни хочуть створити військовий альянс на зразок НАТО. Чим ближче Росія наближається до Китаю, тим сильніше стає повідомлення Росії про те, що Росія не безальтернативна. Активність Росії у створенні Євразійського економічного союзу, Шанхайської організації співробітництва та БРІКС слід сприймати як зростаючу рішучість РФ до м'якого балансування проти Заходу [66].

Останнім часом посилення торговельної війни та протистояння між США та Китаєм, схоже на холодну війну, здається, додало геополітичного впливу Росії, тому що цього разу Китай, схоже, готовий покращити свої відносини з Росією.

З моменту свого створення Атлантичний альянс поєднував військову мету стримування радянської загрози Європі з політичною метою зв'язування своїх членів на основі спільної відданості цінностям демократії, свободи та ринкової економіки. Ця мета була неявною у Вашингтонському договорі та чітко виражена у звіті Гармеля 1967 року, який визначив основні функції Атлантичного альянсу як необхідність «підтримувати адекватну військову силу та політичну солідарність для стримування агресії», так і, по-друге, необхідність «продовжувати пошук прогресу на шляху до більш стабільних відносин, у яких можна вирішити основні політичні проблеми».

Після саміту у Вільнюсі стало очевидно, що НАТО має проект розширення, спрямований на перетворення себе на глобальний альянс, який називають «глобалізацією НАТО», щоб забезпечити адаптивність альянсу до майбутнього. Це підтвердив Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг на

завершення саміту, наголосивши на важливості поглиблення партнерства в усьому світі [43].

Одночасно з самітом НАТО Столтенберг провів зустріч із союзниками з Австралії, Японії, Нової Зеландії та Південної Кореї. Він заявив, що «НАТО є регіональним Альянсом між Європою та Північною Америкою, але виклики, з якими ми стикаємося, є глобальними», маючи на увазі російську війну в Україні та посилення наполегливості Китаю.

Глобалізація НАТО – це кардинальний розвиток балансу міжнародних відносин та їхнього майбутнього, як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі, і тягне за собою значні розгалуження та потенційно далекосяжні наслідки. Один експерт, який уважно спостерігає за азійсько-європейсько-американськими відносинами, описав зближення між НАТО та азійськими країнами, які офіційно почали рухатися до зміцнення своїх західних відносин, як створення військового блоку, який, по суті, є альянсом НАТО та Азії, завданням якого є протистояння обом, Китаю і Росії.

Японія, яка ставиться до Китаю з підозрою, займає провідну роль в Азії. Стратегічне партнерство Токіо зі Сполученими Штатами, а також Південною Кореєю викликало роздратування у Північній Кореї, яка завжди готова провокувати своїми ракетами та ядерною зброєю [44].

Але підхід, прийнятий на самітах НАТО щодо класифікації Росії та Китаю як супротивників, ризикує підштовхнути керівництво обох країн до більш тісного союзу, потенційно створивши значні проблеми для держав-членів НАТО. Президент Китаю Сі Цзіньпін і президент Росії Володимир Путін можуть зустрітися на саміті БРІКС наприкінці серпня 2024 року, якщо Путін візьме участь. За словами кремлівського інсайдера, вони можуть поговорити раніше, щоб обговорити рішення, прийняті у Вільнюсі. Справді, нова доктрина та стратегія НАТО, яку можна описати як «глобальна відповідальність НАТО», тепер поширює її за межі протидії Росії [27].

Але прямим викликом залишається конфронтація з Росією, хоча в заяві саміту НАТО прямої згадки про конфронтацію немає. Дійсно, логіка саміту

підказує, що нейтралітет не є варіантом, ані відновлення відносин з Росією, ані виконання будь-яких умов Путіна щодо розширення членства в НАТО чи потенційного членства України в майбутньому. Тим часом Україна отримала безпрецедентні гарантії безпеки від альянсу.

Логіка саміту також підказувала, що санкції проти Росії триватимуть, військова підтримка України посилюватиметься, а країни НАТО будуть готові до прямої військової конфронтації з Росією. Оскільки немає місця для відновлення відносин між західними країнами та Росією, напруженість може поширитися на сусідні з Україною країни, такі як Польща та Білорусь. Вільнюський саміт зруйнував мрію президента Володимира Путіна про розпад і послаблення НАТО. Згуртованість і єдність в НАТО сьогодні сильніші, ніж будь-коли [64].

Що ще гірше для Москви, президент України Володимир Зеленський отримав значні зобов'язання на саміті, в результаті чого Україна наблизилася до офіційних обіймів альянсу НАТО. Це катастрофа для Москви. Крім того, саміт фактично поклав край перспективі політичного вирішення, оскільки військова відповідь НАТО на війну Росії в Україні є кристально чіткою, відсуваючи на другий план будь-яку дипломатію.

Військове керівництво НАТО категорично відмовилося одягати білі рукавички в Україні, тоді як російське військове керівництво вимагає від президента Путіна зняти білі рукавички, щоб забезпечити перемогу в українській війні або, принаймні, уникнути поразки. Ці російські військові дедалі більше розлютилися після Вільнюського саміту, і стало очевидним, що на Володимира Путіна посилюється тиск, щоб він був більш наполегливим, подібно до тверджень колишнього президента Росії Дмитра Медведєва щодо ядерних превентивних дій [10].

Медведєв, який зараз є заступником голови Ради безпеки Росії, часто б'є на сполох щодо ядерної помсти. Однак, цього разу в безпрецедентній ескалації він заявив, що Третя світова війна наближається і що створення так званої ради «Україна-НАТО» закінчиться лише знищенням однієї зі сторін.

Медведєв має владу в російській політиці та є одним із тих, хто виступає за превентивні ядерні заходи, щоб змінити хід російсько-української війни. Згідно з останніми опитуваннями, він користується підтримкою активних фракцій у військовому відомстві та значної частини громадської думки, хоча й не більшості.

Критично важливі ядерні об'єкти та активи Росії розташовані в таких місцях, як Калінінград, Крим і Білорусь. Проте Запоріжжя залишається найнебезпечнішою точкою зіткнення через ризик «ядерного інциденту», враховуючи, що реактор розташований на українській території, яку Росія анексувала минулого року. Запоріжжя є центром для тих, хто вірить що превентивна ядерна війна неминуча, яка б врегулювала російсько-український конфлікт без поразки Росії. Розлючене військове керівництво Росії перебуває у стані підвищеної готовності, особливо у світлі нещодавніх подій на саміті НАТО.

Туреччина є частиною ланцюга подій, які викликали жах у Росії не лише через її відмову від опозиції – або, принаймні, її нерішучість – щодо дозволу Швеції приєднатися до альянсу НАТО, а й через наслідки нещодавнього візиту Володимира Зеленського до Анкари та його зустріч із президентом Туреччини Реджепом Таїпом Ердоганом.

Отже, НАТО докладає багато зусиль для підтримки високої боєздатності збройних сил країн-членів. НАТО, без перебільшення, є однією з ключових організацій сучасності. Особливо це помітно зараз, коли в Європі йде війна. Звичайно, держави Союзу не беруть безпосередньої участі у бойових діях, але навіть часткова демонстрація їх технологічних та інформаційних можливостей повинна вплинути на будь-якого агресора. Сукупний військовий бюджет держав-членів НАТО непорівнянний з військовим бюджетом будь-якої іншої країни світу. Тільки військовий бюджет США майже в чотири рази перевищує бюджет Китаю, який займає друге місце у світі [15].

За всю історію існування НАТО жодна країна не наважувалася напасти на територію Союзу. Розмови російських пропагандистів про можливу війну з НАТО наразі виглядають просто жалюгідно. Тому організація виступає певною гарантією стабільності і фактично унеможливорює появу нового Гітлера. Глобальна війна може здатися ймовірною лише в тому випадку, якщо гіпотетично Росія, Китай, Іран і Північна Корея об'єднуються для створення власного військово-політичного блоку.

Висновки до 1 розділу

Атлантичний альянс, також Організація Північноатлантичного договору, або НАТО (англ. North Atlantic Treaty Organization) – військово-політичний альянс, створений для захисту країн євроатлантичного регіону (тобто Європи та Північної Америки), передусім від зовнішньої загрози.

Безпека в нашому повсякденному житті є запорукою нашого добробуту. Головною метою альянсу є збереження миру та безпеки, гарантування свободи державам-учасникам альянсу. Найважливішими цінностями є права людини та особиста свобода, демократія та верховенство права.

НАТО було засновано в результаті Північноатлантичного договору, який уряди 12 країн Північної Америки та Західної Європи підписали у Вашингтоні 4 квітня 1949 року. Сьогодні НАТО є альянсом 32 країн Північної Америки та Європи.

Головна роль НАТО полягає в забезпеченні свободи та безпеки країн-членів за допомогою політичних і військових порад. НАТО дотримується спільних для Альянсу цінностей демократії, індивідуальної свободи, верховенства права та мирного вирішення суперечок і підтримує ці цінності в усьому євроатлантичному регіоні. Він слугує форумом, де країни Північної Америки та Європи можуть обговорювати спільні проблеми безпеки та вживати спільних заходів для їх вирішення.

Альянс виступає за захист своїх країн-членів від загрози агресії, будь-який напад на країну НАТО в Європі чи Північній Америці вважається «нападом на всіх», і кожен член зобов'язався надавати допомогу союзникам.

НАТО є міжурядовою, а не наднаціональною організацією. Усі рішення НАТО приймаються спільно на основі консенсусу. Жодну країну НАТО не можна змусити прийняти рішення проти її волі. Союзники мають певний простір для індивідуальних підходів до спільних рішень і дій. До досягнення згоди триватимуть консультації між державами-членами. Отже, членство в НАТО не обмежує суверенітет нації. Участь країн-членів в оборонних структурах НАТО є індивідуальною для кожної країни і може залежати від національного законодавства.

РОЗДІЛ 2. СПІВТОВАРИСТВО УКРАЇНИ З НАТО: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІСТЬ

2.1 Хронологія відносин Україна – НАТО

Пріоритетним напрямком системи міжнародних відносин України визначено співробітництво з НАТО. Завдяки динаміці пошуку шляхів забезпечення національної безпеки та миру в нових геополітичних умовах молода незалежна держава не могла не скористатися можливістю отримати надійну підтримку з боку міжнародних структур.

НАТО була і є найуспішнішою військово-політичною організацією в сучасних умовах. Історія співробітництва України з НАТО свідчить, що процес їх військово-політичних відносин характеризувався послідовним поглибленням співробітництва, і в результаті цей процес можна розглядати поетапно. Більшість експертів виділяє такі етапи [11]:

- 1) встановлення відносин (1991–1996);
- 2) формування спеціального партнерства (1997–2002);
- 3) подання заяви України та організація плану дій щодо вступу в НАТО;
- 4) прагматичне співробітництво (2010–2013);
- 5) російське вторгнення;
- 6) прагнення України вступити в НАТО;
- 7) Вільнюський саміт 2023.

Правова база співпраці між Україною та НАТО була створена наприкінці ХХ століття, фактично одразу після відновлення незалежності держави. З точки зору юриспруденції, співпраця між Україною та НАТО почалася 8 лютого 1994 року, коли Україна підписала рамковий документ програми НАТО «Партнерство заради миру».

Невдовзі, 9 липня 1997 року, під час Мадридського саміту НАТО лідери держав-членів НАТО та Президент України Кучма підписали «Хартію про особливе партнерство між Україною та НАТО» [12]. Програма практичного

миру» (ППМ) – програма практичного двостороннього співробітництва між окремими країнами-партнерами та НАТО, завдяки якій ці країни можуть розвивати відносини з Альянсом, самостійно визначаючи власні пріоритети співпраці. Суть програми ППМ – партнерство між окремою країною-партнером та НАТО, який створюється на індивідуальній основі, відповідно до індивідуальних потреб цієї країни, і який реалізується спільно у форматі, який змушує уряд кожної з країн-учасниць вибрати режимний документ [14].

Так, протягом 1994-1999 рр. у рамках програми було проведено понад 600 заходів, у яких взяли участь близько 5000 представників України. Понад 800 українських представників пройшли підготовку на різноманітних курсах НАТО, а понад 6 тис. українських військовослужбовців брали участь у миротворчих операціях під егідою НАТО [15]. Прийнято Стратегію України щодо НАТО, яка проголосила курс на повноправне членство в НАТО.

Представники НАТО наголосили, що в Україні необхідно проводити реформи в політичній, економічній та військовій сферах, зміцнювати демократію, верховенство права та свободу слова. У Законі України «Про основи національної безпеки України» 2003 року визначено Основні напрями державної політики з питань національної безпеки України щодо поглиблення співробітництва з НАТО з метою набуття членства в цій організації.

У 2005 році було прийнято Указ Президента України «Про Воєнну доктрину України», який відобразив оборонні аспекти євроатлантичної інтеграції нашої держави. 21 квітня 2005 року під час засідання Комісії Україна-НАТО у Вільнюсі було схвалено «інтенсивний діалог між Україною та НАТО», який став наступним кроком на шляху підготовки країни до членства в Альянсі [13].

27 грудня 2005 року Президент України підписав Указ «Про Рішення РНБО України» від 25 листопада 2005 року «Про невідкладні заходи щодо подальшого розвитку відносин України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО)» [16].

Пріоритетом Кабінету міністрів була реалізація політики співпраці з НАТО та забезпечення досягнення критеріїв членства. Майбутні члени НАТО повинні дотримуватися основних принципів, втілених у Вашингтонському договорі, таких як:

- демократія, свобода людини та інші відповідні положення, викладені в преамбулі до Вашингтонського договору: очікується, що заявники вирішують міжнародні суперечки мирним шляхом;
- внутрішня юрисдикція, відповідно до принципів ОБСЄ та з метою встановлення добросусідських відносин; встановити відповідний демократичний і цивільний контроль над своїми збройними силами;
- з цілями ООН, своїх вільних інститутів і сприяючи зміцненню стабільності та добробуту, продовжуючи надавати повну підтримку та брати участь у роботі Ради євроатлантичного партнерства, програми «Партнерство заради миру» та розвитку співпраці з країнами-партнерами, до яких вони не належать до НАТО;
- демонструвати прихильність зміцненню стабільності та добробуту шляхом дотримання принципів економічної свободи, соціальної справедливості та відповідальності за захист навколишнього середовища;
- бути готовим до поступового вдосконалення своєї обороноздатності;
- брати належну участь у роботі інституцій НАТО; які б спільно відповідали визначеним пріоритетам у сфері оборони та передбачали відповідні схеми навчання для ознайомлення персоналу з існуючими практиками та процедурами НАТО з метою підготовки до можливої майбутньої участі в роботі структур Альянсу;
- правові механізми та угоди, які регулюються НАТО для забезпечення співпраці в рамках його структури та формального юридичного процесу до членства [17].

Ставилося завдання розробити державну програму інтеграції військово-промислового комплексу в євроатлантичний простір, забезпечити інформаційну діяльність серед громадськості тощо. 13 березня 2006 р. видано

Указ Президента України «Про видання Системи національної координації співробітництва між Україною та Організацією Північноатлантичного договору» [18].

Запроваджено інститут національних координаторів співробітництва з НАТО за напрямками діяльності Уряду. Важливим правовим актом став Указ Президента від 12 лютого 2007 р. «Про Стратегію національної безпеки України» [19].

Він затвердив Стратегію національної безпеки України. Визначено принципи, цілі, завдання та механізми захисту життєвоважливих інтересів особи, суспільства і держави. Наступним кроком на цьому шляху став Цільовий план Україна-НАТО на 2009 рік [20].

Було заявлено, що європейська та євроатлантична інтеграція є одним із головних зовнішньополітичних пріоритетів України. Було вирішено провести консультації на високому рівні з експертами та консультації зі спільними робочими групами щодо військової реформи, заходів з планування на випадок надзвичайних ситуацій, оборонного та технічного співробітництва в рамках Комісії Україна-НАТО.

Двосторонні відносини між Україною та НАТО зазнали значних змін за роки президентства Януковича. Чіткий проросійський вектор у зовнішній політиці українського уряду того часу практично зводив нанівець багаторічну роботу над зближенням Альянсу та України. У цей період не було реалізовано багато законодавчих ініціатив, спрямованих на гармонізацію двосторонніх відносин. Зокрема, це: укази Президента України «Про виклики і загрози національній безпеці України у 2011 році» від 10 грудня 2010 р. та «Про заходи щодо підвищення ефективності оборонно-промислового комплексу України» від груд. 28, 2010. Незважаючи на тодішню зовнішньополітичну активність Києва, представники НАТО об'єктивно оцінили практичний внесок України в операції з підтримання миру та безпеки під егідою Альянсу [21].

Відносини України з НАТО набули нових вимірів та швидкості після подій Євромайдану та обрання П. Порошенка Президентом України. Вже у грудні 2014 року Верховна Рада України підтримала законопроект про відмову від позаблокового статусу [22]. Відтоді співпраця значно активізувалася та знайшли нові форми внаслідок конфлікту на Сході України, співпраця з НАТО також значно активізувалась у 2015 році, характеризується активним діалогом.

Візит Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга в Україну у 2015 р. знаковий, як під час підписання Спільної заяви про посилення оборонно-технічного співробітництва між Україною та НАТО. Цей документ визначає основні напрями співробітництва та спрямований на підвищення сумісності у сфері озброєнь та надання консультативної допомоги у реформуванні оборонно-промислового комплексу та його ефективного забезпечення потреб безпеки та оборони держави [10].

Комплексний огляд сектору безпеки і оборони, розроблено за підтримки експертів, Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони та Стратегічний бюлетень оборони України, були затверджені Альянсом. Тому відповідно до Указу Президента України від 06.06.2016 р. 240/2016 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» («Дорожня карта запрошення оборонної реформи в Україні») [24].

У червні 2017 року Верховна Рада України відновила один із засадів зовнішньої та безпекової політики, зробивши вступ країни до НАТО пріоритетним стратегічним напрямком зовнішньої політики, а 7 лютого 2019 року набуття членства в альянсі було закріплено в національній програмі України [25].

В 2020 році визначено наступні пріоритети: досягнення критеріїв членства в НАТО, переведення сектору безпеки і оборони України на стандарти НАТО та посилення цивільного демократичного контролю [6].

12 червня 2020 р. Рішенням Північноатлантичної ради Україна була визнана партнером із розширеними можливостями. Цей статус став частиною ініціативи НАТО з оперативної сумісності, яка покликана підтримувати та поглиблювати співпрацю між членами та партнерами Альянсу, що робить значний внесок у НАТО. Як партнер НАТО, Україна надає свої війська для участі в операціях і навчаннях Альянсу, а також Сили реагування НАТО.

Станом на 12 червня 2020 року Україна є однією з шести країн, які мають статус партнера НАТО в рамках Ініціативи партнерської сумісності. Ці країни роблять значний внесок в операції під егідою НАТО та виконання інших завдань Альянсу. «... Цей статус надає країні додаткові можливості для діалогу та співпраці з державами-членами Альянсу»[28].

Президент України Володимир Зеленський ухвалив нову Стратегію національної безпеки України, яка закладає основу для поглиблення особливого партнерства між Україною та НАТО з метою набуття країни членом Альянсу [10].

2022 року РФ здійснила повномасштабне вторгнення на територію України. З початку повномасштабного вторгнення НАТО та країни-члени Альянсу надали допомогу Україні на безпрецедентному рівні під час Мадридського саміту, який відбувся 28-30 червня 2022 року на тлі військового вторгнення Російської Федерації щодо України, в якій у форматі відеозвернення взяв участь Президент України В. Зеленський. Союзники переглянули Комплексний пакет допомоги Україні, спрямований на коротко-, середньо- та довго- строкову підтримку держави Україна, в тому числі її перехід від озброєння радянських часів до сучасних зразків та покращення взаємодії з НАТО [15].

З початком повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації в Україну НАТО став майданчиком для обговорення та просування нового формату надання оборонної підтримки Україні через створення Контактної групи під керівництвом США – формат «Рамштайн» (від назви

бази ВПС США «Рамштайн» у Європі, де 27 квітня 2022 року відбулося перше засідання Групи), який об'єднує близько 50 країн-членів НАТО [30].

Двостороння підтримка значно зросла, і країни-члени альянсу надають більше зброї та обладнання, щоб Україна могла реалізувати своє право на самооборону, яке закріплене в Статуті ООН. Держави-члени Альянсу також виділяють значну фінансову допомогу та надають гуманітарну підтримку, зокрема, приймаючи біженців з України в усіх країнах Альянсу. Вони вирішили активізуватись і продовжувати допомагати Україні – стільки, скільки необхідно для її перемоги [29].

Варто зазначити, що державами-членами НАТО Україні вже надано озброєнь на 40 мільярдів доларів, а планується надати ще більше, останніми роками є багато іноземних радників та інструкторів, які передають міжнародний досвід ЗСУ. Ліги ірландської мови України, що дає змогу уникнути можливих помилок на нелегкому шляху реформ. З їх допомогою наша армія значно просунулася у виконанні завдань трансформації системи єдиного керівництва Силами оборони та управління Збройними Силами України.

Відповідно до затверджених короткострокових та поточних планів планування продовжено терміни роботи закордонних навчальних представництв США, Литви, Канади, Великої Британії та інших країн-партнерів. В умовах воєнного стану аспектом спільної діяльності України зі структурами Євroatлантичного Альянсу є здебільшого співпраця поза межами України.

Нині військові частини та спеціалісти проходять підготовку у відповідних навчально-тренувальних центрах та військових навчальних закладах, виконують окремі бойові завдання за участю іноземних інструкторів-викладачів у системі професійної військової освіти.

Пріоритетом є практична підготовка з військово-технічних і військових інструкцій з розробки та деталей застосування сучасного озброєння та військової техніки в бойових умовах, які надаються державами-членами

НАТО Україні, особливо в рамках запровадження лізингу – позики (програма забезпечення США зброєю, боєприпасами та іншими матеріальними ресурсами).

Збагачені бойовим досвідом союзників, військові фахівці повертаються на батьківщину та адресовано іншим особам та структурним підрозділам Збройних Сил України. Така система, як свідчать результати її впровадження в бойову діяльність військ, є ефективною, сприяє підвищенню їх бойових і спеціальних можливостей, здатності виконувати певні завдання в умовах реальної обстановки та ресурсів [32].

Дуже важливим кроком на шляху до НАТО стало підписання заявки на вступ до НАТО у прискореному порядку 30 вересня 2022 року.

Верховна Рада України на засіданні ухвалила закон про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та НАТО щодо співпраці в питаннях консультацій, управління, зв'язку, інформації, спостереження та розвідки в рамках програми НАТО PZM. Цим законом № 2741-IX від 16 листопада 2022 року було ратифіковано Меморандум, підписаний 17 січня 2022 року в Брюсселі, що передбачає зберігання і публічний доступ до документів, а також обробку даних у системі управління Збройними Силами України; передбачено відображення цих даних у військовій системі управління, а також надання товарів і послуг у сфері комунікаційно-інформаційних систем [34].

Доведено, що в сучасних умовах одним із найважливіших завдань державного будівництва в Україні є створення потужного оборонного потенціалу та ефективного сектору безпеки і оборони України.

Посилення практичної співпраці з Альянсом створить об'єктивні передумови для подальшого просування перспектив успішної протидії агресії Російської Федерації та послабить ефективність кроків Росії щодо недопущення України до НАТО.

Аналіз форматів взаємодії між НАТО та Україною дає можливість виробити практичні рекомендації щодо співпраці нашої держави з НАТО в

умовах російської агресії. Пріоритетними напрямками співробітництва України та НАТО в сучасних військово-політичних умовах можна визначити:

1. Подальше наповнення статусу України як учасника Програми розширеного партнерства практичним змістом. Спрямувати всі наявні розвідувальні та контррозвідувальні можливості Коаліції на підтримку України. Питання, що стосуються безпосередньо військової сфери, так і питання, пов'язані з більш широкою військово-політичною метою, пов'язаною з протидією країні-агресору.
2. Створення робочих груп спільної мети в рамках НАТО для протидії Федерації Росії, особливо за кордоном на основі військового додатку. Подібними цільовими групами можуть бути спільні зусилля України, Польщі, Великої Британії та США щодо виявлення та протидії активним російським заходам, спрямованим на поширення впливу Російської Федерації в Європі та інших регіонах, особливо на Близькому Сході, Азіатсько-Тихоокеанському регіоні і Африці.
3. Реформування та відновлення оборонно-промислового комплексу України, виведення його на виробництво сучасного озброєння та військової техніки за західними стандартами сектору безпеки і оборони України.
4. Активація програм навчання особового складу Збройних Сил та інших органів сектору безпеки і оборони у відповідних установах країн Альянсу. Реалізація зазначених компонентів унеможливить зближення з НАТО та підготовку особового складу Сил оборони України, а також може поступово зняти питання нестачання в Україну окремих видів озброєння та військової техніки, посилаючись на неспроможність персоналу для управління та обслуговування.
5. Розробка можливих шляхів участі України у новоствореному «трансатлантичному технологічному прискорювачі», у тому числі як потенційного напрямку нарощування власного потенціалу у військових аспектах впровадження технологій штучного інтелекту.

6. Продовження глибокої співпраці з НАТО у проведенні спільних військових навчань, особливо в контексті набутого Збройними Силами України досвіду бойових дій [36].

Таким чином, відносини з Альянсом почалися відразу після здобуття Україною незалежності в 1991 р. шляхом приєднання до Ради Північноатлантичного співробітництва.

Співпраця України з НАТО ґрунтується на досить міцній правовій основі. Починаючи з 2014 року, в умовах війни між Росією та Україною українська влада здійснила низку практичних заходів у військово-політичній сфері, які сприяли ефективній протидії російській агресії. В умовах повномасштабної війни, розв'язаної Російською Федерацією у лютому 2022 року, Україні вдалося суттєво розширити міжнародне співробітництво у сфері оборони.

Отже, на сучасному етапі розвитку відносин НАТО має першорядне значення за підтримки комплексних перетворень у сфері безпеки і оборони в Україні. Ці реформи є ключовими для розвитку України. Російська атака змінила поточну архітектуру безпеки, змусила переглянути оборонні стратегії та плани в Європі, а також бачення майбутнього порядку безпеки, тому подальші відносини між Україною та НАТО можуть бути одним із головних факторів збереження стабільності.

2.2 Основні галузі співпраці

Консультації та співпраця між Україною та НАТО охоплюють широкий спектр питань, визначених у Хартії 1997 року та Плані дій 2002 року. Діяльністю керує Комісія Україна-НАТО (КУН), створена відповідно до Хартії та спрямована на розвиток відносин між Україною та НАТО та забезпечення належного виконання положень Хартії.

Співробітництво у сфері безпеки: Україна та НАТО активно співпрацюють для підтримки безпеки та стабільності в євроатлантичному регіоні. Протягом останніх років Україна почергово виділяла піхотний

батальйон, мотопіхотний батальйон і вертолітний загін для участі в діях миротворчих сил НАТО на Балканах, у Боснії та Герцеговині та в операціях у Косово – загін українських вертольотів та значна кількість особового складу української частини українсько-польського батальйону.

Ще одним кроком, який підтвердив готовність України сприяти зміцненню міжнародної стабільності та боротьбі з тероризмом, стало надання Україною права здійснювати політ над своєю територією літакам НАТО, які перевозили війська Міжнародних сил сприяння безпеці (МССБ) в Афганістані та особового складу очолюваних США коаліційних сил, задіяних в операції «Нескорена свобода».

Україна також направила 1600 солдатів до польського сектору багатонаціональних міжнародних стабілізаційних сил в Іраку, у тому числі миротворців з кількох країн НАТО та партнерів [13].

Оборонна реформа: Програма співпраці у сфері оборонної реформи між Україною та НАТО є масштабнішою, ніж з будь-якою іншою країною-партнером, і дозволяє Україні використати накопичений роками досвід і знання країн-членів Альянсу у сфері оборонних реформ.

Україна звернулася до НАТО за допомогою у перетворенні надлишкових збройних сил на меншу, професійну та більш мобільну армію, яка могла б задовольнити потреби безпеки країни та відігравати активну роль у підтримки безпеки та стабільності в Європі. Основними кроками були розробка нової Стратегічної концепції та Воєнної доктрини, а також надання допомоги Україні у проведенні комплексного оборонного огляду. Головним завданням НАТО було допомогти Україні зміцнити демократичний і цивільний контроль над збройними силами та підвищити рівень оперативної сумісності з військами країн НАТО [15].

З метою реалізації нового курсу зовнішньої політики, враховуючи тенденції та динаміку розвитку сучасного безпекового середовища в Україні, запроваджується новий комплекс стратегічних документів у сфері національної безпеки та оборони держави. Для приведення сектору безпеки і

оборони до сучасних реалій безпекового середовища в Україні було проведено другий Огляд оборони та розроблено Стратегічний оборонний бюлетень. За результатами останнього розроблено проект Концепції реформування та подальшого розвитку Збройних Сил України на період до 2016 року.

Слід зазначити, що для розробки концепції використовуються методики держав-членів НАТО та програмні документи щодо подальшого розвитку Збройних Сил України.

Шляхом реалізації військового співробітництва з Альянсом можна підвищити оперативні спроможності Збройних Сил України.

Співпраця у подоланні загроз невійськового характеру

У цьому напрямку основна увага буде зосереджена на результатах роботи робочої підгрупи Україна-НАТО з питань кібербезпеки, де Україна отримує експертну допомогу від НАТО у підготовці національного плану протидії кіберзагрозам, розвитку кібербезпеки, інфраструктура та системи реагування на кіберзагрози в Україні. Продовжиться співпраця у сфері протидії відмиванню «брудних» грошей, торгівлі наркотиками, зброєю та незаконному переміщенню людей.

16 травня 2023 року Україна офіційно приєдналася до Центру НАТО зі співробітництва у сфері кіберзахисту (CCDCOE), повідомила прес-служба МЗС України [15].

Сьогодні CCDCOE є одним із ключових елементів системи НАТО з розвитку готовності у сфері кіберзахисту. Керівництво Об'єднаного центру передових технологій кіберзахисту НАТО здійснює міжнародний керівний комітет, до складу якого входять представники Центру спонсорства націй.

Повсякденне управління центром здійснюється директором полковником Артуром Сузіком і начальником штабу Єнсом ван Лааком. До складу центру входять юридично-політичний, стратегічний, технічний, навчально-підготовчо-допоміжний відділи.

Україна подала офіційну заявку на приєднання до центру 4 серпня 2021 року. На початку березня 2022 року представники 27 країн-членів НАТО вирішили надати Україні статус члена NATO CCDCOE.

Співробітництво в галузі науки та охорони навколишнього середовища

Україна посідає друге місце серед країн-партнерів за рівнем співпраці в рамках участі в програмі НАТО «Наука заради миру та безпеки». Актуальними в цій сфері залишаються проекти «Очищення авіабази в Прилуках»; розвиток гранту НАТО науково-освітній телекомунікаційній мережі України «УРАН», «Моніторинг та прогнозування ризиків паводків на р. Прип'ять» тощо.

Наукове співробітництво з Україною розпочалося в 1991 році. Його розвитку також сприяло створення Спільної робочої групи з питань наукового співробітництва та охорони навколишнього середовища.

НАТО фінансувала низку проектів з метою забезпечення необхідної мінімальної інфраструктури комп'ютерних мереж та доступу до Інтернету для українських дослідницьких груп.

Крім впровадження наукових розробок у сфері захисту від тероризму та нових загроз – відповідно до нового напрямку Наукової програми НАТО – Україна визначила наступні пріоритети співпраці в науковій сфері: інформаційні технології, клітинні біологія та біотехнологія, нові матеріали, охорона навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів [19].

Співпраця в галузі навколишнього середовища в основному зосереджена на екологічних проблемах, викликаних охоронною діяльністю.

Широке співробітництво з країнами-партнерами здійснюється для забезпечення миру та безпеки на всьому євроатлантичному просторі. Термін «безпека» традиційно визначається як індивідуальна або колективна безпека, яка досягається шляхом захисту територіальної цілісності, політичного суверенітету та національних інтересів. Останнім часом суть поняття «безпека» змінилася – дослідники прийшли до висновку, що фактори

навколишнього середовища, стихійні лиха та надзвичайні ситуації мають значний, а часом і вирішальний вплив на масштаби військових конфліктів і політичну стабільність у певних регіонах.

Нового значення в НАТО набуло співробітництво у сфері екології та подолання наслідків природних і техногенних катастроф.

Стратегічна концепція Альянсу базується переважно на широкому підході до безпеки, який охоплює політичні, економічні, соціальні та екологічні аспекти та приділяє їм не менше уваги, ніж оборонному виміру. Безпека також базується на ефективних відносинах співпраці з державами, що не входять до НАТО, на основі співпраці та діалогу. Співпраця з іншими країнами, співпраця з регіональними та міжнародними організаціями, такими як ООН, а також стратегічне співробітництво, яке розвивається між НАТО та Європейським Союзом, допомагають створити взаємовигідні та зміцнюючі відносини, а також запобігати конфліктам [13].

Серед актуальних проблем екологічної безпеки країн Альянсу дослідники називають такі: вплив військових дій на довкілля, регіональні дослідження, особливо з питань транскордонної діяльності; запобігати конфліктам, що виникають на ґрунті дефіциту ресурсів; нові ризики для навколишнього середовища та суспільства, які загрожують економічній або політичній нестабільності та нетрадиційним загрозам безпеці (безпека харчової мережі, плани реагування на ризики та безпека водних шляхів, портів і гаваней).

Отже, Україна співпрацює з НАТО вже 14 років і бере участь майже у всіх його програмах і миротворчих операціях. Однак гуманітарний аспект співпраці, який за кількістю напрямків (за різними класифікаційними категоріями до 10) перевершує військовий, досі залишається поза увагою, а разом з ним і екологічна. Це все ще малодосліджений аспект і маловідома платформа для громадян України, яка існує більше десяти років і дає багато позитивних результатів. У зв'язку з цим важливою стратегією є організована

та цілеспрямована інформаційно-роз'яснювальна робота з різних питань співробітництва України з НАТО [30].

2.3 Перспективи розвитку співробітництва України й НАТО на сучасному етапі

Ще до ескалації російської агресії в кінці лютого 2022 року посол України у Великій Британії Вадим Пристайко висловлював думку про можливість відмови від євроатлантичної інтеграції на користь інших короткострокових гарантій безпеки [18]. Цю ідею дуже критично сприйняли як у вітчизняному експертному середовищі, так і серед політиків та громадськості.

Невипадково, на нашу думку, таку пропозицію вніс колишній керівник департаменту НАТО МЗС та багаторічний керівник української делегації В. Пристайко.

Імовірно, це була одна з останніх ознак РФ не здійснювати широкомасштабне вторгнення. Однак змінити нічого не зміг. Слід нагадати, що після незаконної анексії Росією Криму та нестабільності на сході України у 2014 році НАТО була єдиною міжнародною організацією, яка зайняла тверду позицію щодо повної підтримки суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів. Через окупацію Росією Криму союзники по НАТО вирішили припинити в 2014 році всю практичну цивільну та військову співпрацю з Росією, але політичні та військові канали комунікації залишилися відкритими [8].

У березні-квітні 2022 року завдяки непередуманим та некомпетентним діям окремих представників влади в українському суспільстві виникли завищені очікування щодо оцінки можливостей НАТО. Історії про те, чого НАТО не може зробити (прибути в заборонену для польотів зону, відправити війська), ширяться національними та європейськими ЗМІ. Аргумент про те,

що Україна не є членом НАТО і тому не може досягти наслідків Північноатлантичного договору, не сприймався багатьма.

Така інформаційна хвиля призвела до того, що ряд українських євроатлантичних експертів навіть написали листа-звернення до штаб-квартири НАТО з проханням звернути увагу на проблеми розташування альянсу в Україні та відсутність чіткого меседжу про Україну у зв'язках з позицією громадськості альянсу.

Організація громадських організацій Народний Альянс «Україна-НАТО» звернулася до Північноатлантичної ради напередодні зустрічі лідерів країн альянсу в березні 2022 року. У зверненні передусім містилася подяка за всебічну політичну, матеріальну, військово-технічну та моральну підтримку з боку Атлантичного альянсу, а особливо окремих країн альянсу, яка надавалася з початку російського вторгнення в Україну.

«Наша країна беззастережно захищає цінності, які містяться у вступних словах Північноатлантичного договору, а саме: цивілізація, заснована на принципах демократії, індивідуальної свободи та верховенства права. Ці цінності абсолютно неприйнятні для сучасної імперії зла. Україна вірна своїм євроатлантичним планам, які закріплені в конституції» [67].

Необхідність вступу до НАТО як основного способу забезпечення безпеки країни викристалізувалася в українському суспільстві після початку війни Росії в Україні у 2014 році. Відтоді цю ідею стабільно підтримує близько половини громадян. Напередодні повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року членство України в альянсі підтримували 62% громадян, а через тиждень після початку повномасштабного конфлікту підтримка різко зросла до 76% [21].

Однак, на початку вторгнення в цілому українська делегація в Стамбулі сигналізувала Російській Федерації про готовність говорити про нейтралітет і відмову від членства в НАТО в обмін на міжнародні гарантії безпеки для України. Час від часу публікувався список можливих країн-гарантів, але жодна з них за визначенням не здатна надати гарантії безпеки Україні, як,

наприклад, стаття 5 Північноатлантичного договору, на що сподівалися деякі українські лідери.

Варто нагадати, що підвищенню боєздатності української армії сприяло впровадження в Україні стандартів армій держав-учасниць альянсу. Міцний досвід співпраці, наявність довіри між Альянсом та Україною сприяє тому, що Україна отримала зброю після початку повномасштабної війни з Росією. І хоча ці дії здійснюють окремі країни НАТО, певну координуючу роль відіграє сам альянс.

В експертному документі «Стратегічна концепція НАТО 2030: українська перспектива», підготовленому рядом вітчизняних експертів, слушно зазначено, що 2022 рік демократія, права людини, повага до суверенітету та свобода означають не менше, ніж 70 років тому.

Ці принципи є основоположними для архітектури безпеки Північної Атлантики, де НАТО об'єднує не лише армію, але й країни. Зараз Україна бореться за свій суверенний вибір жити в демократичній державі, де поважаються права і свободи людини, а життя людини має значення.

Європейська безпека та заснований на правилах міжнародний порядок були підірвані неспровокованою та жорстокою агресією Росії. Внутрішня і зовнішня політика держав визначається вільним демократичним вибором націй. Їх неможливо нав'язати ззовні. За таких обставин НАТО повинна засуджувати та послідовно протидіяти спробам примусити суверенні держави нелегітимними засобами брати участь у будь-якій політичній, економічній, військовій чи іншій формі об'єднання. НАТО має бути здатним, готовим і спроможним захищати принципи демократичного та впорядкованого світового порядку не лише на словах, а й на ділі [23].

Саміт НАТО в Мадриді наприкінці червня 2022 року не зробив відчутного прориву на шляху до вступу України до альянсу. Але з огляду на обставини це було прогнозовано. Проте головне завдання України наразі – протистояти російській агресії. У цьому контексті саміт виявився позитивним. Альянс готовий повернутися до переговорів щодо питань вступу

України до НАТО після перемоги Києва. Причиною такої обережності є побоювання прямого зіткнення з Росією [20].

У новій оборонній політиці, чинній до 2030 року, Росія визнана «найважливішою та безпосередньою загрозою для безпеки союзників, а також миру та стабільності в євроатлантичному регіоні».

У документі також вперше згадується Китай: НАТО визначила свою стратегію як виклик його інтересам, безпеці та цінностям [27].

У заключній заяві країни НАТО «знову підтвердили свою непохитну підтримку незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних територіальних кордонів». Вони висловили «повну підтримку невід'ємного права України на самооборону та вибір власних заходів безпеки» [5].

Наприкінці вересня 2022 року НАТО засудило незаконну спробу Росії анексувати чотири області України – Донецьку, Луганську, Херсонську та Запорізьку.

Зазначається, що це наймасштабніша спроба силової анексії європейської території з часів Другої світової війни. Фейкові референдуми в цих регіонах планували в Москві. Вони не мають легітимності за визначенням і не визнаються НАТО. Ці населені пункти є Україною і завжди будуть Україною [9].

У заяві міністрів закордонних справ країн НАТО 30 листопада 2022 року зазначено, що Росія продовжує вторгнення в Україну, загрожуючи миру, безпеці та процвітанню Євроатлантики. Росія несе повну відповідальність за цю війну, грубе порушення міжнародного права та принципів Статуту ООН.

Російська агресія, включаючи безперервні та беззаконні напади на цивільну та енергетичну інфраструктуру України, позбавляє мільйони українців базових гуманітарних послуг. Це завдає шкоди світовим запасам продовольства та створює ризик для найбільш уразливих країн і народів світу. Неприйнятні дії Росії, включаючи гібридні операції, енергетичні репресії та

безвідповідальну ядерну риторику, підривають встановлений міжнародний порядок.

Усі винуватці військових злочинів, у тому числі сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, мають бути притягнуті до відповідальності. Члени Альянсу допоможуть Україні відновити енергетичну інфраструктуру та захистити населення від ракетних атак.

Генеральний экс-секретар НАТО Єнс Столтенберг у своїх публічних виступах постійно наголошує, що ми всі платимо за війну Росії проти України. Проте НАТО платить свою ціну грошима, а українці – кров'ю. Тому підтримка України – в інтересах нашої безпеки. Треба пам'ятати, що це за війна. Росія – агресор. Україна – жертва агресії. І, звичайно, Україна має право захищатися, і НАТО допомагає Україні цим правом скористатися. Але незважаючи на те, що НАТО не є стороною конфлікту, альянс продовжуватиме підтримувати Україну стільки, скільки буде потрібно [17].

30 вересня 2022 року Україна подала заявку на вступ до НАТО. Варто нагадати, що «заявка» на членство в НАТО не має юридичного значення. Процес вступу до НАТО (на відміну від ЄС) взагалі не вимагає подання заявки. Процедура вступу до альянсу вимагає насамперед консенсусу між союзниками та запрошення до країни-претендента.

Згідно з Вашингтонським договором (стаття 10), ініціатором розширення є сам Альянс. Важливо, що держава прагне до членства на політичному рівні, і альянс це усвідомлює. Слід зазначити, що Київ звернувся до НАТО тоді, коли підтримка вступу до альянсу серед українців досягла 83% [15].

Проте заборони на такий символічний крок, як це зробила Україна, немає. Україна подала власну заявку, фактично не консультируючись з Альянсом. Відповідно, відповідь союзників була досить скромною. Важливо, щоб у заявці йшлося про можливість членства без ПДЧ. З одного боку, після 1999 року всі нові країни-члени ЄС пройшли через імплементацію Програми вступу, але вступ Фінляндії та Швеції без ПДЧ створює прецедент, який

Україна хоче використати. І на те є причини. Це не лише питання боєздатності та ефективності армії.

В НАТО вступають не армії, а держави.

З 2009 року в Україні впроваджуються річні національні плани, які за структурою та змістом подібні до ПДЧ, хоча РНП не завжди виконувався належним чином. Атлантичний альянс – це передусім політична та військова організація.

Політичний, точніше, ціннісний елемент є основним для його учасників. Деякі країни-члени вважають, що Україна не відповідає точним політичним критеріям для членства, особливо щодо функціонування демократії. Найважливіше те, що в Україні все ще існують і навіть поглиблюються проблеми з демократією та верховенством права. Наші постійні заяви про те, що Україна «вже відповідає всім стандартам НАТО», насправді не відповідають дійсності. Відповідно, в альянсу залишаються питання щодо стану демократії в Україні. До кандидатів (вже членів) Фінляндії та Швеції, які є членами ЄС, таких питань не було.

Проте певну частину питань до України можна зняти, оскільки умови Євросоюзу для початку переговорів про членство в ЄС виконані. У березні 2023 року президент В. Зеленський заявив, що Україна домагатиметься від НАТО гарантій безпеки ще до вступу до Атлантичного альянсу, і саме отриманню таких гарантій буде присвячена робота української делегації на Вільнюському засіданні НАТО. Саме такі запевнення отримали Фінляндія та Швеція, коли заявили про готовність приєднатися до НАТО. Для вступу України в організацію потрібна підтримка всіх учасників.

2 червня 2023 року заступник генерального секретаря НАТО Мірча Джоан заявив, що в Альянсу немає консенсусу щодо членства України. Водночас він підкреслив, що зараз Україна ближча до альянсу та західних демократій, ніж будь-коли. На саміті НАТО у Вільнюсі очікувалася найважливіша трансформація військової доктрини за останні 50 років, а також «сильний меседж» Україні.

Зокрема, планувалося посилити співпрацю Києва та запровадити Раду Україна-НАТО замість Комітету Україна-НАТО.

На позачерговому засіданні Виконавчого комітету Україна-НАТО на початку червня 2023 року союзники наголосили на важливості підтримки України негайно, у середньостроковій та довгостроковій перспективах.

Це стосується не лише подолання наслідків катастрофи, спричиненої руйнуванням після вибуху дамби Каховської ГЕС, але й у майбутньому. Координаційний центр НАТО з реагування на катастрофи (EADRCC) отримав детальний перелік найбільш нагальних потреб України та вже надає важливу допомогу [6].

Безумовно, ризик прямого конфлікту з Росією є серйозною загрозою для безпеки країн НАТО. Проте, не бажаючи ризикувати, розпочата Росією війна проти України перетвориться на перманентний багаторічний конфлікт із непередбачуваними наслідками для Європи та світу. Варто усвідомлювати, що загроза прямого зіткнення – головний блеф і козир Путіна. Він залякує Захід і змушує його обмежити підтримку України та не надати Україні гарантій безпеки та статусу члена НАТО. Дуже важко знайти шляхи, які допоможуть підтримати Україну, не вступаючи в прямий конфлікт з Росією [16].

Нічого не вказує на те, що керівництво Російської Федерації розглядає можливість переглянути свій підхід до відносин з рештою світу. НАТО має нарешті усвідомити, що війна між Росією та Україною 2014-2023 років – це війна між різними світами, війна між різними людськими цивілізаціями. Росія не важкий сусід, з яким можна домовитися, а «екзистенційний ворог», метою якого є повне знищення української держави, знищення Євросоюзу та НАТО. Консолідація Заходу (зокрема України) здатна зупинити зухвалу агресію Росії та покарати Росію за систематичні порушення міжнародного права [26].

Таким чином, за останні 30 років саме російський чинник прямо чи опосередковано посідав провідне місце в євроатлантичній політиці України. Сучасна війна повинна покласти край цьому процесу. Після цього Україну

мають запросити до альянсу та надати членство в прискореному форматі, реалізуючи тим самим один із конституційних орієнтирів зовнішньої політики України.

Тільки повноцінна участь в НАТО забезпечить незалежність і врятує Україну від російської агресії. Саме запрошення України до НАТО може зупинити божевільну Росію. Нарешті, союзники повинні перестати боятися Кремля. Тому що імперія зла не розуміє іншої мови, крім влади. Саме Україна зараз активно відстоює спільні основні цінності альянсу. І союзники можуть прийняти одностайне рішення щодо України, адже запросивши її, вони зміцнюють свою та відновлять безпеку у світі та доведуть, що слова з преамбули Північноатлантичного договору – не просто слова. Україна зараз фактично в центрі боротьби між західною та московською цивілізаціями.

Таким чином, Україна продовжує впевнено рухатися шляхом євроатлантичної інтеграції. Для цього є всі причини – історичні, духовні, психологічні та геополітичні. Масштабна агресія Росії проти України доводить, що немає жодних підстав сумніватися в спроможності альянсу як єдиної справжньої організації безпеки у світі. Членство України в НАТО могло б запобігти російському вторгненню. Але цьому завадили різні фактори. Проте, український вибір зроблено, євроатлантична інтеграція як мета міцно закріплена в українській Конституції. Україна стає членом НАТО.

Висновки до 2 розділу

Членство в НАТО дає новому члену беззаперечну гарантію безпеки від найпотужнішого військово-політичного альянсу.

Під євроатлантичним злиттям розуміють розвиток відносин між країнами Європи та Північної Америки у сфері безпеки, політики, економіки тощо.

НАТО має у своєму розпорядженні як національні сили своїх держав-членів, так і інтегровані сили під прямим контролем НАТО. Країни НАТО вирішують, які підрозділи національної армії та на яких умовах будуть

доступні НАТО. Проте, ці заклади перебувають під контролем громадян, поки не буде прийнято спеціальне рішення.

Співпраця НАТО з Україною є дуже важливою для забезпечення миру та стабільності в євроатлантичному регіоні. Географічно Україна є ключовим пунктом на перехресті Східної та Західної Європи, має спільний кордон із чотирма країнами НАТО – Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією.

РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НАТО

3.1 Вступ України до НАТО: досягнення, проблеми та перспективи

НАТО рішуче засуджує агресивну війну Росії проти України. Агресія Росії серйозно підриває євроатлантичну та глобальну безпеку та є серйозним порушенням міжнародного права. Згідно з відповідними резолюціями Генасамблеї ООН, члени НАТО вимагають від Росії негайно припинити війну, припинити застосування військової сили проти України та беззастережно вивести всі свої сили з території України.

Держави-члени Альянсу не визнають і ніколи не визнають незаконної та нелегітимної анексії Росією українських територій, включно з Кримом. З моменту незаконної анексії Криму Росією та початку її наступу на сході України в 2014 році підтримка України з боку НАТО у сфері розвитку та нарощування потенціалу зросла, а десятки тисяч українських солдатів пройшли підготовку.

Після саміту НАТО у Варшаві в липні 2016 року практична підтримка НАТО Україні була формалізована у формі Комплексної програми допомоги (CPA). На Мадридському саміті у 2022 році учасники альянсу поглибили КНА, щоб збільшити допомогу Україні.

Солідарність НАТО з урядом і народом України, які героїчно захищають свою державу, країну та наші спільні цінності, непохитна. Альянс повністю підтримує невід'ємне право України на самооборону, як це передбачено статтею 51 Статуту ООН.

Враховуючи бажання України вступити до НАТО, країни-члени на зустрічі в Бухаресті в 2008 році домовилися, що Україна стане членом альянсу. Вони також погодилися, що наступним кроком на шляху до членства має стати План вступу (ПДЧ) – план політичних, економічних, оборонних, ресурсних, безпекових і правових реформ для країн-кандидатів.

У 2009 році було запроваджено Річний національний план (РНП) як ключовий інструмент просування України до євроатлантичної інтеграції та впровадження відповідних реформ.

У період з 2010 по 2014 рік Україна дотримувалася політики позаблоковості та відмовилася від неї через російську агресію. У червні 2017 року Верховна Рада України ухвалила закон, у якому членство в НАТО знову проголошено стратегічною метою зовнішньої та безпекової політики країни. У 2019 році набула чинності відповідна зміна до Конституції України.

У вересні 2020 року президент Володимир Зеленський затвердив нову політику національної безпеки України, яка закладає основу для розвитку особливого партнерства між Україною та НАТО з метою приєднання України до альянсу. У вересні 2022 року, в умовах спроб Росії здійснити незаконну анексію українських територій, Україна знову висловила запит на членство в НАТО [34].

Протягом багатьох років НАТО допомагає Україні трансформувати її структури національної безпеки та оборони в рамках КДР, надаючи консультативну допомогу на стратегічному рівні через Представництво НАТО в Україні, а також надаючи практичну підтримку через програми та різноманітні ініціативи в Україні.

Завдяки цим програмам та індивідуально розробленим рекомендаціям НАТО зробило вагомий внесок у вдосконалення та підвищення спроможності структур безпеки та оборони України, а також підвищення спроможності цих структур протистояти гібридним загрозам. НАТО та її держави-члени також надали значну підтримку зусиллям із розбудови потенціалу, зокрема шляхом навчання, а також наданням обладнання та технологій.

Разом із наданням Альянсом нелетальної допомоги, країни-члени НАТО значно збільшили двосторонню підтримку та надають більше озброєння та обладнання, а також навчають особовий склад, щоб Україна могла реалізувати своє право на навчання із самооборони, яке передбачено в Хартії Націй. Держави-члени Альянсу також виділяють значну фінансову

допомогу та надають гуманітарну підтримку, зокрема, приймаючи мільйони біженців з України в усіх країнах Альянсу [41].

У 2023 році на саміті НАТО у Вільнюсі Альянс підтвердив майбутнє членство України в НАТО. Визнаючи, що Україна досягла значного прогресу в покращенні взаємодії з НАТО та здійсненні реформ, Альянс вирішив, що План дій щодо вступу більше не є необхідним для просування України до повної євроатлантичної інтеграції.

У 2023 році замість Комісії на рівноправних засадах створено Раду між Україною та НАТО, що підтверджує зміцнення політичних зв'язків між партнерами, вищий рівень інтеграції України в Альянс. На саміті НАТО у Вільнюсі у 2023 році країни-учасниці Альянсу підтвердили свою відданість майбутньому вступу України до НАТО.

Визнаючи, що «Україна підвищила рівень взаємодії з Альянсом, що досягнуто значного прогресу у здійсненні реформ, було вирішено, що немає необхідності в Плані дій щодо членства України на шляху до повної євроатлантичної інтеграції»[24].

Альянс продовжить підтримувати Україну в досягненні оперативної сумісності та прогресі в подальшій демократизації реформи системи безпеки, що є необхідною умовою для членства в НАТО. Міністри закордонних справ країн НАТО регулярно оцінюватимуть прогрес за допомогою щорічної національної програми адаптації. НАТО може запросити Україну приєднатися до Альянсу, якщо на це погодяться країни-члени та будуть виконані відповідні умови [24].

Також доречно проаналізувати дані щодо фінансової підтримки України з початку співпраці. В умовах гібридної війни джерелами формування фінансових ресурсів є кошти, що виділяються країнами-членами НАТО на забезпечення критичних потреб України як партнера Альянсу, зокрема в паливі, техніці для розмінування та медичному забезпеченні. З огляду на посилення співпраці між Україною та НАТО з 2014 року було запроваджено

кілька Трстових фондів, у рамках яких виділялися фінансові ресурси для розвитку потенціалу та спроможності України захищати власні інтереси.

У 2016 році на саміті НАТО у Варшаві заходи Альянсу щодо підтримки України були оформлені як Комплексна програма допомоги Україні (СПА) для посилення спроможності України гарантувати національну безпеку та здійснювати широкомасштабні реформи відповідно до євроатлантичних принципів НАТО стандарти та найкращі практики.

Національні структури сектору безпеки і оборони були фундаментально трансформовані в рамках КНА, особливо через консультативну допомогу на стратегічному рівні, через практичну підтримку різноманітних програм та ініціатив. У 2022 році в Мадриді відбувся саміт, на якому було вирішено виділити понад 500 млн євро на програму підвищення ефективності [24].

У 2023 році на саміті у Вільнюсі країни-члени ухвалили рішення про продовження підтримки України на основі запровадження багаторічної програми допомоги, спрямованої на сприяння переходу країни від системи оборони радянського зразка до стандартів НАТО, підготовки та навчання. Загалом програма сприятиме реконструкції сектору безпеки та оборони відповідно до критичних потреб [1].

Для оцінки перспектив відносин між Україною та НАТО доцільно окреслити стратегію та політику НАТО, особливо щодо України, а також визначити основні стратегічні орієнтири України у всебічній обороні.

Стратегічний курс держави на повноправне членство в Альянсі закріплено в Конституції України. У Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392) євроатлантична інтеграція визначена як один із пріоритетних національних інтересів для забезпечення національної безпеки. У Стратегії воєнної безпеки України (так звана – Стратегія 2021) захист територіальної цілісності та суверенітету України визначено як найважливішу функцію держави, «справу всього українського народу» [20].

Зокрема, основною метою Стратегії 2021 року є підготовка завчасного та всебічного забезпечення оборони України на засадах стримування, стабільності, співпраці, кінцевим результатом якої є воєнна безпека, суверенітет і територіальна цілісність, інтеграція України в ЄС простір безпеки, набуття членства в Альянсі, активна участь в операціях з підтримки миру та безпеки.

Також у Стратегії 2021 року було вирішено, що співпраця у процесі всебічної оборони України здійснюватиметься на основі «координації заходів під час підготовки до збройної оборони, для оборони у разі збройного конфлікту/нападу на Україну, після закінчення війни та в період відбудови, із заходами, вжитими інституціями ЄС і НАТО для підтримки України, інших держав і міжнародних організацій» [21].

Тому в майбутньому відносини між Україною та державами-членами Альянсу буде посилено координацію комплексних оборонних заходів і стратегій. Серед завдань, пов'язаних із впровадженням інтегрованого управління підготовкою та оборони України, у Стратегії зазначено «отримання повноправного членства України в НАТО, подальша інтеграція до безпекових структур Європи, прагматичне міжнародне оборонне співробітництво» [21].

Крім того, завдання включають «підготовку особового складу, розвиток систем військової освіти для сил оборони, реалізацію освітніх та професійних програм підготовки сержантського складу, а для офіцерів із досвідом бойових дій застосовувати принципи та стандарти НАТО і методи навчання» [42].

НАТО дає Україні повне право визначати зовнішню політику. Річні національні програми в рамках Комісії Україна-НАТО визначені як механізми проведення реформ в Україні, пов'язаних з її прагненням до членства. Україні надається право повною мірою використовувати всі наявні інструменти в рамках Комісії Україна-НАТО для досягнення повної імплементації принципів і стандартів Альянсу, включаючи подолання корупції, розвиток комплексного політичного процесу, реформу децентралізації на

демократичних засадах, цінності з повагою до прав людини, прав суверенітету [67].

Крім того, НАТО підтверджує важливість подальших змін у секторі безпеки, включаючи реформи Служби безпеки України відповідно до міжнародних зобов'язань. Україні було надано статус партнера з розширеними можливостями, що ще більше заохочує широкомасштабну співпрацю та сприяє підвищенню оперативної сумісності. Зміцненню співробітництва сприяють ініціативи щодо військового співробітництва та розвитку ресурсів між країнами НАТО та Україною, зокрема співробітництво Литва-Польща-Україна [22].

Ухвалення восьмої Стратегічної концепції НАТО (NATO Strategic Concept 2022) під час саміту Альянсу має велике значення, беручи до уваги деякі нові положення в документі, включно з масштабною гібридною війною проти України. У Концепції значна увага приділяється узгодженому, надійному та комплексному підходу до забезпечення національної стабільності та загальної стійкості Альянсу проти військових та інших загроз і викликів безпеці [57].

У новій Концепції Росія визнається «найзначнішою і прямою загрозою безпеці не лише для держав-членів НАТО, а й для миру та стабільності в євроатлантичному регіоні» [7].

Наразі мета Стратегії 2021 року обмежується «завчасно підготовленою та комплексно забезпеченою обороною», а акцент доцільно змістити на стабільність у політичному, економічному, соціальному, правовому, інформаційно-цифровому та інших аспектах. Крім того, кінцевий результат такої стратегічної мети та орієнтира не має зводитися лише до «інтеграції України в простір безпеки ЄС, отримання членства в Альянсі», а має бути зосереджений на розвитку безпеки і сили оборони на рівні членів НАТО для розвитку стратегічного партнерства та рівноправної участі для забезпечення регіональної безпеки.

Представництво НАТО в Україні. Офіс НАТО в Україні, створений у вересні 2015 року для управління двома існуючими офісами, забезпечує розвиток партнерства безпосередньо в країні. До його складу входять Центр інформації та документації НАТО та Офіс зв'язку НАТО в Україні.

Центр інформації та документації НАТО. Центр інформації та документації НАТО був відкритий у Києві у 1997 році для забезпечення роботи з інформування української громадськості про діяльність НАТО та переваги співпраці між Україною та НАТО. Центр інформації та документації НАТО є структурною частиною Департаменту публічної дипломатії в штаб-квартирі НАТО і є першим інформаційним представництвом Альянсу в країні-партнері, до якого всі громадяни мають вільний доступ. Три основні сфери діяльності Центру інформації та документації НАТО:

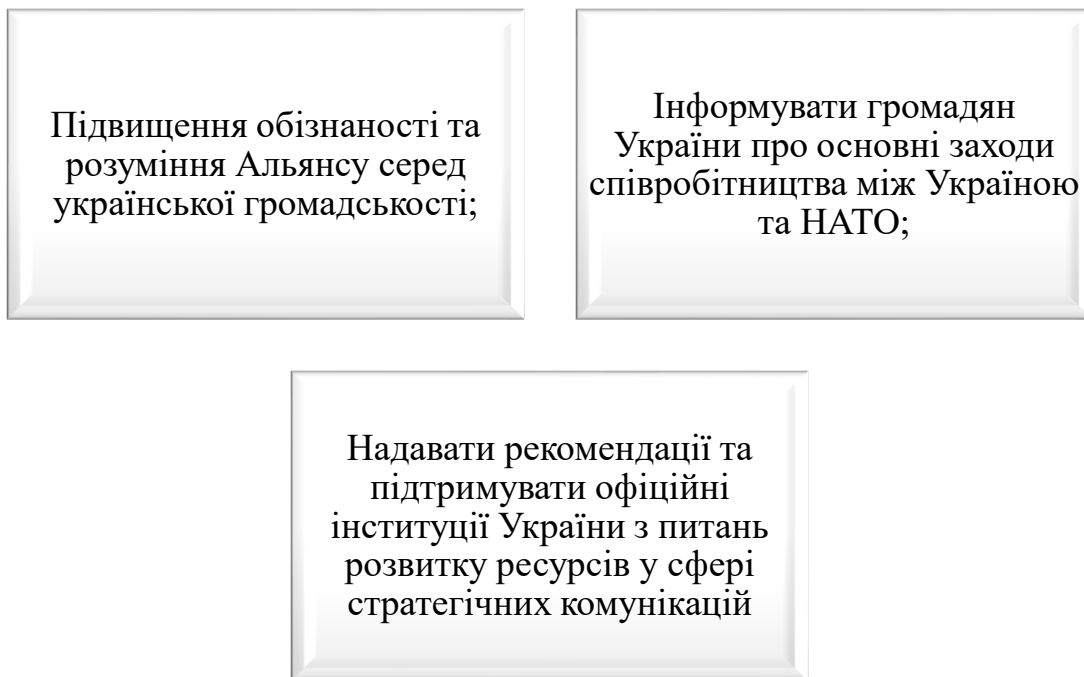

Рис.3.1 Три основні сфери діяльності Центру інформації та документації НАТО

Центр інформації та документації НАТО проводить різноманітні заходи у сфері дипломатичних та громадських комунікаційних проєктів, спрямованих на сприяння реалізації основних завдань та діяльності НАТО в Україні, а саме: круглі столи, семінари, конференції та мультимедійні проєкти.

Офіс зв'язку НАТО в Україні. Офіс зв'язку НАТО в Україні був створений у Києві в 1999 році і відіграє провідну роль у розвитку відносин між Україною та НАТО. Основними пріоритетами його діяльності є [18]: розвивати зв'язки з міністерствами та відомствами України; надавати консультативну допомогу органам влади України щодо заходів щодо підтримки партнерства між Україною та НАТО та відповідних реформ, зокрема Міністерствам закордонних справ, Міністерствам оборони та внутрішніх справ, РНБО, СБУ, Верховній Раді України та громадські організації; розвивати політичний діалог і практичну співпрацю між Україною та НАТО, а також сприяти контактам між цивільною та військовою владою та радниками України та НАТО.

Під егідою Представництва НАТО в Україні також надається консультативна допомога на стратегічному рівні в рамках Програми комплексної допомоги Україні.

Отже, досліджуючи стратегічні цілі досягнення національної та воєнної безпеки України, можна сформулювати наступні практичні рекомендації як результат концепції НАТО щодо забезпечення регіональної безпеки. Україні доцільно наблизити власні довгострокові цілі в секторі безпеки і оборони до парадигми Альянсу, особливо в реалізації надійного, скоординованого, інтегрованого підходу для забезпечення національної стійкості проти різного роду загроз [47].

3.2 Співпраця НАТО з Україною в галузі оборонної реформи

Співпраця у військово-технічній сфері

Технічне співробітництво між Україною та НАТО у сфері озброєнь в основному спрямоване на підвищення рівня сумісності систем озброєння для сприяння участі України у спільних миротворчих операціях. Співпраця у цій сфері почалася, коли Україна приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру» та почала активніше брати участь у діяльності різних груп з

питань озброєнь під егідою Конференції національних директорів з озброєнь – вищого органу НАТО який визначає можливості співпраці між країнами – членами щодо закупівлі військової техніки та встановлює технічні стандарти.

У березні 2004 року відбулося перше засідання Спільної робочої групи Україна-НАТО з питань озброєнь, яка відтоді сприяє розвитку контактів у цій сфері.

Щодо максимально можливого використання потенціалу Спільних робочих груп високого рівня Україна-НАТО з питань військової реформи та оборонно-технічного співробітництва, Ю. Борнеман зазначив: «Ми розглядаємо можливості для консультацій, координації та співпраці, встановлені на взаємній основі та інтересах. Ми знаємо і вітаємо той факт, що Україна приділяє значну увагу цьому питанню, і ми вже розпочали перші дискусії з нашими українськими друзями, щоб забезпечити прозорість цього процесу» [25]. У цьому питанні американські представники відверто заявили, що дуже зацікавлені в тому, щоб українські підприємства створювали ракети-мішені для випробування системи ПРО. Потенціал українського ОПК затребуваний навіть у передових країнах світу.

Основними напрямками співпраці України та НАТО у сфері озброєнь на сучасному етапі є:

досягнення належного рівня оперативної сумісності озброєння та військової техніки для забезпечення проведення спільних з НАТО миротворчих операцій;

створити умови для забезпечення розробки, постачання озброєння і військової техніки та матеріально-технічного забезпечення відповідно до стандартів держав-членів НАТО;

створення в Україні державної системи кодування продукції військового призначення, сумісної з системою кодування НАТО;

супровід проекту Трастового фонду PZM для утилізації небезпечних, непридатних та надлишкових боєприпасів, стрілецької зброї та легкого озброєння в Україні

Рис.3.1 Основними напрямками співпраці України та НАТО у сфері озброєнь

Україна та НАТО активно працюють над підтриманням безпеки та стабільності в євроатлантичному регіоні. В останні роки Україна по черговою направляла піхотні батальйони, мотопіхотні та вертолітні ескадрильї для участі в миротворчих операціях під проводом НАТО на Балканах, у Боснії та Герцеговині та в операціях у Косово.

Українська вертолітна ескадрилья та значна кількість особового складу української частини українсько-польського батальйону. Ще одним кроком, який підтвердив готовність України сприяти зміцненню міжнародної стабільності та боротьбі з тероризмом, стало надання Україною права здійснювати польоти над своєю територією літакам НАТО, які перевозили військовослужбовців Міжнародних сил сприяння безпеці (МССБ) в Афганістані та особовий склад коаліційних сил на чолі з США, беручи участь в операції «Нездоланна свобода» [41].

Україна також направила 1600 військовослужбовців до польського сектору Міжнародних багатонаціональних стабілізаційних сил в Іраку, до складу якого входять миротворці кількох країн НАТО та партнерів [78].

Програма співпраці Україна-НАТО з оборонної реформи є масштабнішою, ніж у будь-якій іншій країні-партнері, і дозволяє Україні скористатися накопиченим роками досвіду та експертизи держав-членів НАТО у сфері оборонної реформи. Україна звернулася до НАТО з проханням про допомогу у перетворенні надлишкових сил у меншу, професійну та мобільну армію, яка відповідатиме потребам безпеки країни та зможе відігравати активну роль у підтримці безпеки та стабільності в Європі. Ключовими кроками були розробка нової оборонної стратегії та доктрини, а також допомога Україні у здійсненні та завершенні комплексного огляду оборони. Основною місією НАТО було сприяння Україні у зміцненні демократичного та цивільного контролю над військовими та підвищення оперативної сумісності з військами країн НАТО [47].

Отже, для реалізації нового зовнішньополітичного курсу, враховуючи розвиток та динаміку розвитку сучасного безпекового середовища в Україні, запроваджується новий комплекс стратегічних документів у сфері національної безпеки та оборони держави. З метою приведення сектору безпеки та оборони до сучасних реалій безпекового середовища в Україні було проведено черговий оборонний огляд та розроблено Оборонний бюлетень.

Здійснення військового співробітництва з альянсом дозволяє підвищити боєздатність Збройних сил України [9].

3.3 Пріоритетні напрями безпекової політики України. Конструктивне партнерство Україна – НАТО

Мета співпраці Україна-НАТО щодо реформування сектору безпеки та оборони:

- ✓ сприяння трансформації та розвитку сектору безпеки і оборони України для виконання покладених на нього завдань як в інтересах держави, так і в інтересах забезпечення регіональної та глобальної стабільності та безпеки;
- ✓ сприяння розвитку Збройних Сил України для виконання завдань оборони України та участі в міжнародних операціях і навчаннях;
- ✓ досягнення оперативної сумісності Збройних Сил України, інших складових сектору оборони та безпеки;
- ✓ використання можливостей оборонно-технічного співробітництва в інтересах розвитку озброєння Збройних Сил України та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного ОПК на міжнародному ринку.

Основні напрямки співпраці:

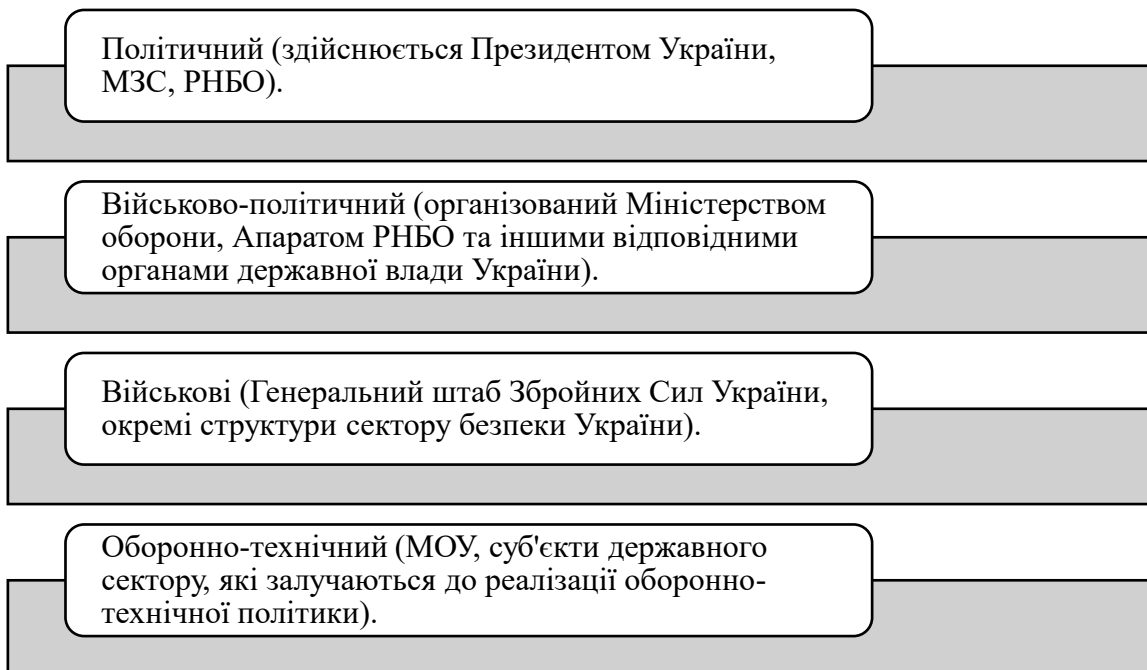

Рис.3.1 Основні напрями співпраці

Основні зусилля СРГ Верховної Ради зосереджені на визначенні пріоритетів співпраці та практичній підтримці з боку Альянсу для їх реалізації, забезпеченні підготовки та проведення засідань Комісії Україна-НАТО на рівні міністрів оборони, неформальних українсько- Консультації НАТО з міністрами оборони [49].

Річний національний план, організований Комісією Україна-НАТО, є документом, який наближає Україну до членства в альянсі. Там прописали конкретні реформи та кроки, які має зробити наша держава на шляху до цього.

До недавнього часу РНП складався з близько 400 сторінок, прописаних у деталях і іноді неможливих для впровадження кроків удосконалення. Однак після низки переговорів зміст документа став цілком працездатним. Зараз є 9 сторінок з пунктами, які Україна має виконати у 2024 році та наступних роках. Цей підхід кардинально відрізняється від того, який діє з 2009 року, коли перший РНП був затверджений Президентом Ющенком, тому його тепер називають адаптованим, враховуючи реалії тотальної війни, яку веде Росія проти України [65].

У структурі плану залишаються п'ять основних розділів: політичні та економічні питання (хоча кількість останніх буде скорочено), оборонні та військові виклики (на них буде зроблено акцент), ресурсні та правові питання, а також питання безпеки.

Адаптований РНП є максимально практичним, він фокусується на реформах у секторі безпеки та оборони. Щодо політичних питань, у тому числі проблеми корупції, НАТО погодилося, що їх потрібно вирішувати вже під час переговорів про вступ до Європейського Союзу, щоб не повторювати одні й ті самі завдання.

Новий РНП транслює повну програму реформ, які український уряд має здійснити, щоб розпочати переговори з ЄС про членство та виконати рекомендації Великої сімки (G7), Міжнародного валютного фонду, Ради Європи, Організація економічного співробітництва та розвитку тощо. Зазначені заходи також відповідають порядку денному «Жінки, мир, безпека» [9].

В 2024 році план орієнтований на зміцнення обороноздатності сектору безпеки і оборони України шляхом розвитку відповідних систем організації, управління та контролю.

Основний проект – впровадження активного демократичного цивільного контролю над силами безпеки та оборони, прозорість, остаточна трансформація оборонної політики та планування, систем командування та управління, цифрова безпека, кібернетична та інформаційна безпека, трансформація ОПК, розширення можливостей у сфері реабілітації та реінтеграції воїнів [27].

Після засідання Ради Україна-НАТО організація підтвердила, що надасть Україні термінову допомогу нелетального характеру.

Також з'явилися нові спільні проекти у сфері гуманітарного мінування, медичної реабілітації поранених українських військових, а також розвитку оборонно-промислового потенціалу України на основі стратегічного перегляду оборонних закупівель.

Міністри закордонних справ країн НАТО обговорили шлях України до членства в НАТО та представили пропозиції щодо пріоритетних реформ, зокрема боротьби з корупцією, зміцнення верховенства права та підтримки прав людини та меншин [71].

Країни-члени НАТО суттєво збільшили двосторонню підтримку, надаючи не лише озброєння та техніку, але й підготовку персоналу, щоб Україна могла реалізувати своє право на самооборону за Статутом ООН.

У довгостроковій перспективі Альянс розробляє проекти підтримки відновлення України. Ці довгострокові ініціативи включають співпрацю в таких сферах, як: довгострокова сумісність; оборонна споруда.

Агресивний напад Росії, країна зазнає щоденних жертв на лінії фронту, що включає найбільші втрати людського потенціалу України. У відповідь, і населення, і влада посилили свої стратегічні цілі щодо майбутнього членства в НАТО та ЄС. Населення очікує швидких рішень щодо прямої військової допомоги, а уряд працює над створенням умов для якнайшвидшого вступу до НАТО [3].

Якби українці отримали підтримку у вигляді гарантій 5 статті, кількість жертв була б значно меншою. Однак замість того, щоб запропонувати шлях до членства, країни НАТО продовжують вимагати «значного збільшення військової допомоги Заходу». Водночас, навіть якщо західна зброя не надійде в потрібній кількості, українці не припинять воювати. У такому випадку поєднання відсутності своєчасної перспективи членства в НАТО та недостатньої допомоги Заходу призведе до того, що Київ виявить, що українці воюють самі. За таких обставин вкрай малоймовірно, що українці виявлятимуть велику повагу до інтересів Сполучених Штатів і Європи як у веденні війни, так і у майбутніх союзах, включаючи НАТО [11].

Сьогодні громадяни України, уряд, і міжнародне співтовариство розуміють, що членство в НАТО може запобігти подальшій ескалації конфлікту та продовженню повномасштабних військових операцій, таким чином підвищуючи відчуття безпеки по всій країні.

Підтримка спрощення шляху України до членства в НАТО зростає в альянсі, що підвищує ймовірність того, що пропозиція буде оприлюднена на великій зустрічі. Наразі країни НАТО зі Східної Європи висловлюють бажання, щоб Україна мала чіткий і недвозначний шлях до членства в альянсі. Водночас деякі південно-європейські країни висловлюють стурбованість тим, що зняття перешкод для отримання плану дій щодо членства може спровокувати подальшу агресію Росії.

Тим часом генеральний экс-секретар НАТО Йенс Столтенберг в приватному порядку запропонував членам альянсу, щоб членство України в НАТО відбулося після війни в обхід карти. Хоча такий підхід потенційно міг би прискорити вступ України до НАТО, немає конкретних часових рамок чи гарантій остаточного одностайного схвалення Києвом свого членства в альянсі [3].

Але сьогодні є надзвичайно велика проблема – відсутність консенсусу в НАТО щодо членства України в альянсі, адже членство України в НАТО мають ратифікувати всі країни-учасниці альянсу (наразі їх 32). Очевидно, НАТО погоджується з тим, що Україна зрештою приєднається до альянсу після закінчення війни, але перемога – це перший крок, а вступ до НАТО – інший. Насправді головним питанням буде не вступ України до НАТО, а питання про те, чи здатна Україна за допомогою західних партнерів окупувати свої території [12].

Вступ України до НАТО під час активних військових дій неможливий, оскільки це фактично втягне альянс у поточний конфлікт. Хоча Росія незаконно окупувала частину території України, її законні кордони не оспорується. Кордони країни неодноразово визнавались міжнародним співтовариством, у тому числі Росією – у 1991 році під час укладення угод про створення Співдружності Незалежних Держав, у Будапештській угоді від 1994 року, а також у двосторонньому договорі про дружбу, співробітництво та співпрацю від 1997 р. [72].

Вимоги Росії щодо території України, в тому числі через фейкові референдуми, були відхилені Генеральною Асамблеєю ООН, будь-які заперечення щодо «спірних кордонів» зникнуть. Однак, на думку росіян, сенс війни полягає не просто в тому, щоб закінчити війну, а в тому, щоб офіційно закріпити за собою окуповані території. Водночас сенс війни, на думку Заходу, полягає у припиненні війни та відновленні територіальної цілісності України.

Ще однією перешкодою на шляху до членства в НАТО є політична готовність. Це ще більше стосується інституційної готовності. Станом на вересень 2021 року Україна продемонструвала значний прогрес в обох цих сферах. У політичному плані Україна впевнено схиляється до Заходу, роблячи членство в НАТО пріоритетом своєї зовнішньої політики. Керівництво країни неодноразово висловлювало велике бажання приєднатися до альянсу, і ці настрої дедалі більше поширюються серед українського населення [9].

Інституційно Україна зробила важливі кроки в реформуванні безпеки та оборони відповідно до стандартів НАТО. Країна тісно співпрацює з Альянсом з різних практичних аспектів у рамках щорічної національної програми, організованої Комісією Україна-НАТО.

Ці зусилля призвели до значних реформ у військовому демократичному управлінні, військовій підготовці, оборонному плануванні та інших сферах. Проте певні виклики залишаються. Потрібні подальші реформи, зокрема у сферах боротьби з корупцією, зміцнення демократичного врядування та зміцнення верховенства права. Членство в НАТО вимагає не лише виконання військових умов, але й поваги до демократичних принципів і цінностей.

Третя перешкода – на Заході розуміють, що вступ України до НАТО може зіграти на руку пропаганді російського президента. У 2008 році НАТО відхилила запити на членство від України та Грузії, намагаючись не провокувати адміністрацію Путіна. Тому обидві країни постійно перебувають під прицілом Росії (Грузія 2008, Україна 2014 і зараз), тому що їм бракує

«ядерної парасольки», яку міг би надати альянс. Подібні військові погрози також неодноразово звучали і продовжуватимуть загрожувати Молдові [79].

Сильна військова та політична підтримка України Заходом спонукає російську пропаганду говорити неправду. Путін і його пропагандисти стверджують, що їхнім противником у конфлікті є не просто болючий сусід, а об'єднані сили Заходу. Тому, якщо Сполучені Штати та їх союзники бояться спровокувати РФ, щоб вона не давала підстав російським бойовикам-пропагандистам для їхніх брехливих аргументів і обмежувала потреби України, то Заходу нічого не залишиться, як відступити – як в Україні, так і в інших регіонах.

Однією з перешкод для членства в НАТО є страх Заходу ескалації конфлікту. Однак, як показав парад історичної військової техніки на Червоній площі в Москві 9 травня 2023 року, можливості звичайних озброєнь Російської Федерації вже сильно обмежені. Варто зазначити, що сьогодні, після більше як двох років тотальної війни в серці Європи, ядерна загроза стала найбільш реальною, як наголосив Джо Байден [63].

З одного боку, у світі розуміють, що застосування тактичної ядерної зброї не змінить ситуацію на фронті, а використання стратегічної зброї теж малоімовірно, оскільки немає доказів того, що російський лідер є прихильником апокаліптичних сценаріїв. Відомо те, що Путін намагатиметься якомога довше утримувати окуповані ним території. Але побоювання щодо тривалості війни виправдані, оскільки уряд України заявляє про стратегічну потребу країни повністю повернути свою територію з початку війни, щоб уникнути можливого майбутнього вторгнення Росії [11].

Багато громадян України дійшли висновку, що поки Росія існує в такому вигляді, як вона є, вона буде постійною загрозою для нашої країни. Особливо це стало очевидним після агресивного вторгнення Росії у 2022 році, оскільки воно знищило сумніви щодо «братніх народів» навіть серед співчуваючих росіян. У 2022–2023 роках Російська Федерація здійснює відкритий геноцид українського народу [18].

Не менш важливою є розробка проекту «Технологічне відродження України», який включає не лише військові інновації, але також спільні стратегічні сфери зі США та Європою, включно з подвійними цілями, такими як ракетна та космічна галузі. Такі ініціативи сприятимуть залученню інвестицій із США та Європи, забезпечать спільний розвиток технологій та стимулюватимуть розвиток оборонного сектору України.

В українському суспільстві зростає суспільна підтримка членства України в НАТО. Фінансові інтереси – 40-50%. Міністерство закордонних справ працює над командою, щоб скористатися можливостями, які має Україна для наближення до ООС. Для цього створено структурний підрозділ у справах оборони України, зокрема є 6 таких фондів:

1) Фонд кібербезпеки НАТО;

У серпні 2023 року Україна ухвалила нову редакцію політики кібербезпеки, важливою частиною якої є інтеграція з системою кіберзахисту НАТО.

У зв'язку з цим 17 січня Агентство зв'язку та інформації НАТО (NCIA) та Україна підписали оновлений Меморандум про взаєморозуміння для продовження спільної роботи над технічними проектами. «Відповідно до цієї оновленої угоди ми будемо поглиблювати нашу співпрацю з Україною, допомагати Україні модернізувати її інформаційні технології та комунікаційні послуги, визначати сфери, де може знадобитися додаткове навчання персоналу. Наші експерти готові продовжувати цю вкрай необхідну співпрацю», заявив глава агенства Людвіг Декамп [25].

Зараз робота з Україною включає ініціативу з обміну знаннями, під час якої експерти Агентства зв'язку та інформації НАТО діляться своїми знаннями про практики Альянсу щодо розвитку командування, управління, зв'язку та комп'ютерних можливостей [25].

Серед інших ключових проектів – робота з передачі Україні обладнання для захищеного зв'язку, яка розпочалася в грудні 2018 року.

У рамках цієї угоди також розроблено регіональну програму безпеки повітряного простору Україна-НАТО, яка має забезпечити раннє оповіщення та координацію загроз у повітряному просторі.

- 2) Фонд підтримки вдосконаленої транспортної системи НАТО для стандартизації армії в Україні;
- 3) Грантовий фонд НАТО для фізичної реабілітації (псевдо)військових, які проходили службу в АТО;

30 червня 2022 року під головуванням заступника Міністра соціальної політики України Віталія Музиченка відбулося чергове засідання Координаційної ради з питань виконання Імплементаційної угоди між Радою Міністрів України та Агенцією НАТО про підтримку і постачання з питань реалізації співробітництва у сфері медичної реабілітації проведено в режимі відеоконференції.

Представники Управління з питань координації європейської та євроатлантичної інтеграції Кабінету Міністрів України, Мінсоц, Мінветеранів, Міноборони, МВС, Міністерство національних справ, Міністерство охорони здоров'я, Національна служба з надзвичайних ситуацій та Національна прикордонна служба взяли участь у засіданні координаційної ради [70].

На зустрічі обговорили поточні ініціативи та перспективи реалізації нових ініціатив проекту фонду НАТО з фізичної реабілітації (протезування) військовослужбовців, постраждалих під час проведення антитерористичної операції в Україні у період 2022-2023 років.

Профінансовано 11 нових ініціатив МСС, МОЗ, ДСНС та Держприкордонслужби, зокрема щодо: фінансування виготовлення протезів для поранених та інших категорій осіб за новітніми технологіями, що в подальшому буде впроваджено в рамках навчальних курсів для поширення досвіду в усіх регіонах України; закупівля медичного обладнання для реабілітації важкопоранених, а також протезистів для лікувальних (реабілітаційних) установ, підрозділів МОЗ, Мінсоц, ДСНС та прикордонні

служби держави; професійна освіта (підвищення компетентності) психологів за міжнародними стандартами.

Учасники зійшлися на думці, що наслідки війни були жахливими. Зокрема, кількість людей з інвалідністю (у тому числі з важкими формами) стрімко зростає і буде збільшуватися, як серед цивільного населення, в тому числі серед дітей, так і серед захисників України. У зв'язку з цим перед Україною постає завдання надання їм реабілітаційних послуг та розбудови інституційної спроможності в Україні у післявоєнний період [66].

- 4) Грантовий фонд НАТО для модернізації систем управління
- 5) Грантовий фонд НАТО для перепідготовки та соціальної інтеграції доглядачів тунелів.
- 6) Фінансування НАТО за рахунок розвитку національної системи боротьби з наземними мінами та протидії власним помилкам.

Тому сучасне високотехнологічне озброєння для Збройних сил України, передові технології та інновації, які забезпечують Україні технологічну перевагу, а також ефективні технологічні обмеження для Росії можуть стати дієвими гарантіями безпеки. Усе це сприятиме перемозі України та вплине на повноправне членство в НАТО. Забезпечення технічного прогресу України та технологічне стримування Росії може призвести до стабільного миру на кілька десятиліть [13].

Слід зазначити, що вже сьогодні світова спільнота починає говорити про те, що членство України в НАТО, навпаки, не загрожує безпеці Росії. Історія показує, що жодна країна НАТО ніколи не погрожувала напасти на Росію. Навпаки, спільний кордон Росії з НАТО завжди був напрочуд спокійним і безпечним. Цікаво відзначити, що так було і за радянських часів, і це на відміну від деяких інших російських кордонів. Якщо Україна вступить до НАТО, це значно підвищить безпеку як України, так і Росії [19].

Але, як показує нинішня суспільно-політична ситуація в Росії, інтерес російського народу полягає не в стабільному і тривалому мирі, а, на жаль, в загарбницькій війні в Україні. Тому за цих умов лише вступ України до НАТО

зміцнить альянс і підвищить його здатність протистояти нападам Росії. Це значно знизило б ризик нової війни в Україні, де навіть Путін не готовий йти на відкриту війну з НАТО. В результаті російське населення мало б набагато більше шансів на мирне життя. Зазначимо, що західні експерти стверджують, що в інтересах Росії мати стабільних, передбачуваних і неагресивних сусідів. Саме такими сусідами є країни-члени НАТО. Якщо Україна приєднається до альянсу, це суттєво зменшить побоювання росіян щодо можливої української помсти в майбутньому після закінчення нинішньої війни [14].

Таким чином, відносини України з НАТО вже мають свою історію, їх трансформація відбувається відповідно до викликів і запитів щодо формування сучасної системи міжнародних домовленостей та розробки методів їх постійної модернізації з урахуванням внутрішньої та зовнішньої політики.

Відносини НАТО з Україною пройшли довгий і складний шлях у рамках програм «Партнерство заради миру», Рад північноатлантичного співробітництва та Рад євроатлантичного співробітництва, договору про особливе співробітництво між Україною та НАТО, який набув важливого значення.

Усе це сприятиме зміцненню національної безпеки, реформуванню збройних сил відповідно до стандартів НАТО та демократизації України.

Видається, що безальтернативність з огляду на поточну міжнародну та регіональну безпекову ситуацію ознаменує собою новий історичний етап динамічного розвитку відносин Україна-НАТО в інтересах національної безпеки та стабільності в євроатлантичному регіоні.

Продовження дослідження відносин між Україною та НАТО в новітніх історичних умовах стане науковою основою для сприяння розкриттю потенціалу національних інтересів та забезпеченню реалізації плану України щодо вступу до альянсу [27].

Отже, нині співпраця нашої держави з НАТО є ширшою, різноманітнішою, активнішою та набуває практичних і ефективних рис у політичній, військовій, військово-технічній та інших сферах.

Відносини з НАТО є особливо важливими в контексті російсько-українського військового конфлікту та, відповідно, посилення підтримки з боку НАТО безпекової готовності України. Співпраця довела свою об'єктивну цінність та історичне бачення та перетворилася на багатопланову програму практичного співробітництва. Він характеризується процесом архітектурного проектування, створення нормативно-правової бази та мобілізації політичного діалогу в політичній і військовій сферах.

Висновки до 3 розділу

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) відіграє роль головного постачальника безпеки для євроатлантичного простору. Правильне розуміння різних викликів дозволяє НАТО вирішувати проблеми безпеки шляхом розробки ефективної ядерної стратегії на кожному окремому етапі.

Відносини України з НАТО вже мають свою історію, їх трансформація відбувається відповідно до викликів і запитів щодо формування сучасної системи міжнародних домовленостей та розробки методів їх постійної модернізації з урахуванням внутрішньо- та зовнішньополітичних умов. Відносини НАТО з Україною пройшли довгий і важкий шлях у рамках програм «Партнерство заради миру», Рад північноатлантичного співробітництва та Рад євроатлантичного співробітництва, договору про особливе співробітництво між Україною та НАТО, який став важливою й органічною частиною новітньої архітектури загальноєвропейської безпеки та стабільності.

Нині співробітництво нашої держави з НАТО є ширшим, різноманітнішим, активнішим та набуває практичних і ефективних рис у політичній, військовій, військово-технічній та інших сферах. Відносини з

НАТО є особливо важливими в контексті збройного нападу Росії на Україну та, відповідно, посилення підтримки з боку НАТО безпекової готовності України. Співпраця довела свою об'єктивну цінність та історичне бачення та переросла в багатогранну програму практичного співробітництва. Він характеризується процесом архітектурного проектування, створення правових рамок і мобілізації політичного дискурсу в політичній і військовій сферах. Усе це сприяло зміцненню національної безпеки, реформуванню збройних сил відповідно до стандартів НАТО та демократизації України.

У довгостроковій перспективі коаліція вивчає можливість участі в майбутніх зусиллях з відновлення та реформ в Україні після війни. Тому підвищення ефективності включає ініціативи, спрямовані на сприяння подальшому реформуванню та модернізації інфраструктури безпеки та оборони України. Держави-члени Альянсу також вирішили підтримати Україну в переході від обладнання та технологій радянського зразка до сучасного обладнання та технологій НАТО, що сприятиме підвищенню оперативної сумісності із силами Альянсу.

ВИСНОВКИ

З часу створення Північноатлантичного альянсу (НАТО) в 1949 році, організація пройшла складний шлях трансформації, від оборонного союзу західних держав до глобального стабілізуючого гравця, який реагує на сучасні безпекові виклики. Для України, як країни, що прагне євроатлантичної інтеграції та співпраці з НАТО, партнерство з Альянсом стало важливим елементом національної політики безпеки.

Північноатлантичний альянс було засновано після Другої світової війни, у 1949 році, як реакцію на зростання впливу Радянського Союзу та загрозу комуністичної експансії в Європі. Дванадцять країн, включно з США, Канадою і більшістю західноєвропейських держав, підписали *Північноатлантичний договір* у Вашингтоні, зобов'язавшись до колективної оборони. Основна мета НАТО – захист членів від агресії, підтримка стабільності в Європі, а також сприяння миру на євроатлантичному просторі. Стаття 5 цього договору передбачає, що напад на одного члена розглядається як напад на всіх, що стало фундаментальним принципом Альянсу. Після розпаду СРСР і Варшавського договору в 1991 році, Альянс, не маючи прямого ворога, почав переглядати свою місію. НАТО адаптувалося до нових викликів, включно з тероризмом, кіберзагрозами та розповсюдженням зброї масового знищення. Ця трансформація продовжується донині, забезпечуючи важливу роль НАТО в глобальній системі безпеки.

НАТО не лише виступає як військовий альянс, а й репрезентує спільноту демократичних цінностей, таких як верховенство права, захист прав людини і повага до суверенітету. Ці принципи лежать в основі кожної країни-члена НАТО і слугують базою для партнерських програм з державами, які прагнуть зблизитись із Альянсом. Протягом останніх десятиліть НАТО розширило свій вплив, прийнявши нові держави-члени з Центральної та Східної Європи, колишніх членів Варшавського договору, що підтвердило бажання Альянсу створити об'єднану євроатлантичну зону безпеки.

Нова політична роль НАТО полягає в стабілізації регіонів, підтриманні міжнародного миру та безпеки, а також створенні стратегічних партнерств для запобігання загрозам. Враховуючи світову нестабільність і зміну характеру загроз, Альянс сьогодні займається миротворчими операціями, надає допомогу у відновленні демократичних інститутів у конфліктних регіонах та допомагає іншим країнам протистояти тероризму й дезінформації. НАТО також адаптується до нових викликів кібербезпеки, працюючи над удосконаленням стратегій захисту від атак у кіберпросторі, що забезпечує стабільність серед держав-членів.

У XXI столітті світ повернувся до політики великих держав, де основними акторами стають США, Китай і Росія, кожен з яких реалізує власні інтереси і розширює зони впливу. У цих умовах НАТО адаптується до нових викликів, намагаючись зберегти стабільність і баланс в Європі та підтримувати силу колективної оборони. На фоні зростання військової та політичної могутності Китаю, а також агресивної поведінки Росії, Альянс оновлює свої стратегічні концепції, зокрема фокусуючись на кібер- та інформаційній безпеці.

Збільшення загрози з боку Росії стало особливо помітним після анексії Криму у 2014 році, а далі із початком повномасштабного вторгнення. Це порушення територіальної цілісності та суверенітету України змусило НАТО змінити свій підхід до безпеки в Європі. Відтоді Альянс посилив військову присутність у східних країнах-членах та підтримує Україну в протистоянні агресії. Також НАТО поглиблює співпрацю з партнерськими країнами, сприяючи стабільності та безпеці в регіоні.

Відносини між Україною та НАТО почали розвиватися з моменту здобуття Україною незалежності у 1991 році, коли Україна приєдналася до *Ради північноатлантичного співробітництва*, ставши однією з перших пострадянських держав, що почала співпрацю з Альянсом. У 1994 році Україна приєдналася до програми *Партнерство заради миру*, що заклало основу для поступової інтеграції України у євроатлантичний безпековий

простір. Наступним важливим кроком стало підписання у 1997 році *Хартії про особливе партнерство*, в рамках якої було створено Комісію Україна-НАТО, яка дозволила розширити політичний діалог і поглибити співпрацю.

У 2008 році на саміті НАТО в Бухаресті Україна отримала підтвердження перспективи членства в НАТО, хоча конкретні строки для цього не були встановлені. Після цього українсько-натівські відносини не мали однозначного розвитку через внутрішньополітичні коливання та зростаючий тиск з боку Росії, що прагнула не допустити зближення України з Альянсом. Ситуація кардинально змінилася у 2014 році з початком анексії Криму та війни на Донбасі: з цього моменту відносини Україна – НАТО перейшли на новий рівень, а НАТО ухвалило *Комплексний пакет допомоги* для України, спрямований на підтримку обороноздатності та модернізацію українських Збройних сил.

Новий етап у відносинах Україна – НАТО розпочався після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року. Ця агресія стала безпрецедентною загрозою для європейської безпеки, і НАТО посилило свою підтримку України у військовій, політичній та гуманітарній сферах. Від початку вторгнення країни-члени Альянсу надали Україні масштабну військову допомогу, включаючи постачання зброї, боєприпасів, розвідданих, а також засобів протиповітряної оборони. У червні 2022 року, на саміті НАТО в Мадриді, Альянс прийняв нову стратегічну концепцію, яка вперше визначила Росію як «пряму загрозу євроатлантичній безпеці», а Україну було визнано стратегічно важливим партнером, чия незалежність та територіальна цілісність мають принципове значення для стабільності регіону.

Крім військової підтримки, НАТО також посилило допомогу Україні в підготовці військовослужбовців, реабілітації поранених, а також у сфері кіберзахисту, розширюючи підтримку в протидії російським кібератакам і дезінформації. У липні 2023 року на Вільнюському саміті НАТО було підтверджено готовність Альянсу продовжувати підтримку України «стільки,

скільки потрібно», а також зроблено кілька важливих кроків для подальшого зближення з Україною. НАТО скасувало для України вимогу виконання Плану дій щодо членства (ПДЧ) як умови для вступу, спростивши процедуру інтеграції. Крім того, була створена Рада Україна-НАТО як новий постійний майданчик для консультацій та ухвалення рішень.

Таким чином, з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну НАТО суттєво зміцнило співпрацю з Україною, допомагаючи зміцнювати її обороноздатність і наближаючи до євроатлантичної інтеграції. Ці зміни свідчать про серйозне зрушення у стратегії НАТО, яка тепер визначає безпеку України як важливу складову безпеки всього євроатлантичного регіону.

Співробітництво між Україною та НАТО охоплює низку важливих напрямів, спрямованих на посилення обороноздатності України, адаптацію її безпекових структур до стандартів Альянсу та підготовку до потенційного членства в НАТО. Основними галузями є реформування сектору безпеки, розвиток спроможностей Збройних сил України, кібербезпека, боротьба з тероризмом і розбудова цивільної інфраструктури для зменшення залежності від російської енергетики.

Реформування сектора безпеки та оборони. Ця галузь спрямована на модернізацію Збройних сил України відповідно до стандартів НАТО та побудову ефективної системи оборони. Україна вже імплементує стандарти НАТО у своїй оборонній політиці та прагне підвищити сумісність із силами Альянсу. Спільні навчання, такі як «*Rapid Trident*» та «*Sea Breeze*», є важливими для набуття практичних навичок і взаємної сумісності військових структур України та країн НАТО.

Кібербезпека. В епоху цифрової війни та інформаційних атак кібербезпека є одним із ключових напрямів співпраці. НАТО надає Україні технічну допомогу, навчає українських спеціалістів і сприяє розвитку інфраструктури для захисту від кіберзагроз. У межах цього співробітництва створено Центр кіберзахисту, який допомагає відслідковувати кіберзагрози та координувати оперативне реагування на атаки.

Співробітництво між Україною та НАТО має великі перспективи, які сприяють розвитку оборонного потенціалу країни. Одним із важливих кроків стало надання Україні статусу *Партнера з розширеними можливостями* (EOP) у 2020 році, що розширює можливості для участі в спільних навчаннях і оперативній сумісності з країнами Альянсу. Це сприятиме подальшій інтеграції України в структури НАТО та підвищенню її спроможності захищати власну територію.

Крім того, перспективним є напрям розвитку кібербезпеки, враховуючи збільшення кібератак з боку Росії. НАТО підтримує цей напрямок не лише технічно, але й організаційно, допомагаючи Україні побудувати ефективну систему кіберзахисту на рівні державних інституцій.

Однак розвиток співробітництва потребує подальшого зміцнення демократичних інститутів, посилення боротьби з корупцією, а також створення надійних механізмів цивільного контролю за збройними силами, що є важливою передумовою для членства в Альянсі та найголовніше перемога у війні з РФ.

Україна поступово досягає необхідних критеріїв для вступу в НАТО. Серед досягнень можна виділити впровадження реформ у секторі оборони, адаптацію законодавства, наближення до рівня сумісності Збройних сил з Альянсом, а також політичне прагнення суспільства до вступу. За даними опитувань, більшість українців підтримує вступ до НАТО, що свідчить про високий рівень суспільної підтримки цього курсу.

Проте на шляху до членства існують певні проблеми. Однією з головних є повномасштабне вторгнення з боку Росії, що є перешкодою для гарантій безпеки з боку НАТО в умовах активної агресії. Також постають питання до завершення процесу реформ, зокрема в галузі боротьби з корупцією, яка залишається серйозною проблемою для вступу до Альянсу.

Попри ці виклики, перспективи вступу до НАТО залишаються реалістичними за умови продовження політики реформ та активної співпраці з Альянсом. Україна вже має позитивний досвід участі в миротворчих місіях

під егідою НАТО, що свідчить про її готовність до участі у спільних оборонних заходах.

Сьогодні пріоритетними напрямками безпекової політики України є зміцнення обороноздатності, розширення міжнародного співробітництва з партнерами, розбудова спроможностей кібербезпеки та енергетичної стійкості, а також запровадження реформ, спрямованих на прозорість і демократичний контроль у сфері оборони.

Зміцнення обороноздатності. Головним пріоритетом для України залишається розбудова потужних Збройних сил, які здатні адекватно реагувати на загрози та стримувати потенційного агресора. Це досягається через реформи у військовій сфері, модернізацію озброєння та інтеграцію стандартів НАТО.

Розширення міжнародного співробітництва. Україна зміцнює свої зв'язки з НАТО, Європейським Союзом та іншими міжнародними організаціями. Розширення співпраці є важливою передумовою для досягнення безпеки на регіональному рівні та є інструментом для формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені.

Кібербезпека. У зв'язку з посиленням гібридних загроз, кібербезпека є одним із пріоритетів. Україна активно співпрацює з НАТО у сфері кіберзахисту, розробляючи спільні стратегії захисту від інформаційних атак та кіберагресії.

Енергетична безпека. Важливим напрямом є розвиток енергетичної незалежності, що включає модернізацію енергетичної інфраструктури, розвиток альтернативної енергетики та диверсифікацію джерел постачання.

Сьогодні сам Альянс характеризує свої відносини з Україною як одні з «найміцніших» партнерських відносин. Однак, схоже, Київ не наблизився до досягнення своїх цілей для членства в НАТО.

З точки зору Альянсу, однією з причин цього є повільний прогрес внутрішніх реформ, таких як корупція, консервативний «радянський» менталітет військового керівництва, повільний прогрес у зміцненні

інститутів, необхідних для демократичного цивільного контролю над збройними силами і відсутність політичного лідерства.

Існування внутрішніх перешкод для військової реформи в Україні та інших країнах колишнього Радянського Союзу добре задокументовано та однозначно. Однак ці перешкоди не єдині причини, чому Україна не наблизилася до реалізації своїх прагнень щодо членства.

Отже, сьогодні НАТО – це більше ніж військовий альянс; це спільнота країн, яка діє як стабілізуючий фактор, що реагує на загрози тероризму, кіберзлочинності та авторитарних агресій. З початку війни на сході України у 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році, відносини України з Альянсом набули нового виміру: НАТО стала для України важливим стратегічним партнером, а підтримка Альянсу у сфері оборони, реформування армії та адаптації до стандартів НАТО стала вагомим чинником національної безпеки.

Події останніх років, включно з рішеннями Вільнюського саміту 2023 року, свідчать про посилення політичної та військової підтримки України з боку НАТО і готовність Альянсу до поглиблення відносин. Це підтверджує стратегічний курс України на євроатлантичну інтеграцію як ключову передумову стабільності в Європі. Отже, зближення України з НАТО не лише сприяє зміцненню її обороноздатності, але й має фундаментальне значення для зміцнення євроатлантичної безпеки загалом, оскільки безпека України сьогодні є невід’ємною частиною безпеки всього регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров О. С. Україна – НАТО: нові умови та реалії співробітництва : аналіт. доп. / упорядн. В. М. Бегма, Н. Г. Діденко, О. О. Резнікова ; за заг. ред. О. В. Литвиненка. Київ : НІСД, 2011. 56 с.
2. Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний аспект // Український історичний журнал. 2020. № 1. С. 126-142.
3. Алексієвець М., Алексієвець Л. Особливості та проблеми співробітництва України НАТО (1991–2019). 2020. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua>
4. Алексієвець М., Алексієвець Л., Знак В. Україна – НАТО: історіографія відносин Сторінки історії. 2022. Вип. 55. С. 1-10.
5. Бадрак В., Горбулін В. Над прірвою. 200 днів російської війни. Київ: Брайт Букс, 2022. 280 с.
6. Блінкен: Країни НАТО й партнери надали Україні зброї на \$40 мільярдів – ще більше вже у дорозі // Укрінформ. 30.11.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3625072-blinken-kraini-nato-j-partneri-nadali-ukraini-zbroi-na-40-milardiv-se-bilse-vze-u-dorozi.html>
7. Вівчар О.І., Муравська Ю.Є., Гевко В.Л. Практичні контексти національної безпеки на умовах партнерства: позитивні екстерналії та ефективність забезпечення // Вісник Хмельницького національного університету. 2022. № 1. С. 7-11
8. Відносини з Україною. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm
9. Власюк О., Кононенко С. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни : монографія/ Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ : НІСД, 2017. 302 с.
10. Гай-Нижник П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. К.: «МП Леся», 2017. 332 с.

11. Гомонай В.В. Конституційно-правове забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі. Матеріали круглого столу «Актуальні питання виконання рішень Європейського Суду з прав людини в Україні». м. Київ, 7 грудня 2017 р. Київ, 2017. С. 12-16.
12. Горбулін В. Національна безпека України та міжнародна безпека // Політична думка. 1997. №1. С. 76-88.
13. Горбулін В. П. Взаємовідносини Україна – НАТО в контексті євроатлантичних інтеграційних процесів. Національна безпека і оборона. 2003. № 7. С. 5-7.
14. Грицак Я. Подолати минуле. Глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 432 с.
15. Громадська ліга «Україна-НАТО». URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%>
16. Декларація Мадридського саміту. Прийнята главами держав і урядів НАТО учасників засідання Північноатлантичної ради в Мадриді 29 червня 2022 року. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_196951.htm.
17. Дерікот О. Ю., Клименко В. С., Козинець І. П. Співробітництво збройних сил України з НАТО: досвід минулого та перспектива на майбутнє // Воєнно-історичний вісник. 2019. №2(32). С. 127-143.
18. Європейська та євроатлантична інтеграція. URL: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=32953
19. Журнал Україна до НАТО. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/>
20. Заява громадських рад при ЦОБВ України. URL: https://mfa.gov.ua/searchresult?site_id=1&key.
21. Заява міністрів закордонних справ країн НАТО. Бухарест, 29 – 30 листопада 2022 року. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_209531.htm?selectedLocale=uk
22. Заява Північноатлантичної ради з приводу так званого «референдуму» в Криму URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_108030.htm?selectedLocale=uk

23. Заява Північноатлантичної ради щодо так званих «референдумів» на частинах території України. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_207558.htm?selectedLocale=uk
24. Зельницький А., Заболотний О., Васильєв О., Корнієнко В. Особливості формування військового кадрового потенціалу Збройних Сил України із залученням іноземних інструкторів-викладачів // Військова освіта. 2022. С. 71-84.
25. Зленко В. Зовнішня політика України: від романтизму до прагматизму: виступи. Промови. Інтерв'ю. Статті / упоряд. К. П. Єлісеєв. Київ : Преса України, 2001. 370 с.
26. Київ: Вступ України до НАТО підтримали 20 країн URL: <https://www.dw.com/uk/kiiv-vstupukraini-do-nato-pidtrimali-20-krain/a>
27. Ковальова О. О. Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 340 с.
28. Кравченко В. Чому НАТО не дає Україні зброю. Підсумки Мадридського саміту. URL: <https://zn.ua/ukr/international/chomu-nato-ne-daje-ukrajini-zbroju-.html>
29. Критерії вступу України до НАТО. Блоги БДМУ. 20.09.2018. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6929-kriterii-vstupu-ukraini-do-nato/>
30. Кручиніна О. Україна – НАТО: проблеми та перспективи співпраці в умовах російсько-української війни. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2023. Вип. 2(16). С. 145-156.
31. Магда Є. Гібридна агресія Росії. Уроки для Європи К.: Каламар, 2017. 268 с.
32. Магомедов А. Становлення відносин Україна – НАТО в умовах зовнішньополітичних викликів безпеці України: 1990–І РР. Соціум. Документ. Комунікація. 2020. Вип. 10. С. 360-392.

- 33.Макар Ю.І. Зовнішня політика України: наміри та реалі // Україна –Європа –Світ. 2008. Вип.1. С.189-198.
- 34.Марчук Є. К. На шляху до НАТО / ред.-уклад. Б. В. Клименко. Київ : Київ-Париж-Дакар, 2016. 608с.
- 35.Мелещенко Т., Волошин І. Шлях України до НАТО: основні проблеми, здобутки та перспективи євроатлантичної інтеграції. Український історичний журнал. 2021. Число 4. С. 104.
- 36.Ми робимо свій визначальний крок, підписуючи заявку України на вступ у пришвидшеному порядку до НАТО –звернення Президента Володимира Зеленського // President.gov.ua.30.09.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/mi-robimo-svij-viznachalnij-krok-pidpisuyuchi-zayavku-ukrayi-78173>
- 37.Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980–2000 рр.) : підручник / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губерський та ін. Київ : Либідь, 2001. 622 с
- 38.Місія України при НАТО. Державні програми та плани співробітництва. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/>
- 39.Нестерцова-Собакарь О. Поглиблення відносин стратегічного партнерства з організацією Північноатлантичного договору (НАТО) як пріоритетний напрямок захисту національних інтересів у сфері зовнішньополітичної діяльності. Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету. 2022. С. 318-320.
- 40.Онищук М., Татарінова Л. Україна–НАТО: підсумки 2021 року: (огляд матеріалів українських і зарубіжних ЗМІ з питань євроатлантичної інтеграції України). Вісник Книжкової палати. 2022. Вип. 1. С. 23-28.
- 41.Особливе партнерство України з НАТО. URL: <http://gov.ua/ua/about-ukraine/intemationalorganizations>
- 42.Офіційний сайт Організації Північно-Атлантичного договору. Відповідь НАТО вторгнення Росії в Україну. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_192648.htm?selectedLocale=uk.

- 43.Офіційний сайт Організації Північно-Атлантичного договору. Стратегічна концепція НАТО–2022 від 29.06.2022 р. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategicconcept-ukr.pdf.
- 44.Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Зовнішня політика України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища : [аналітична доповідь]. Київ : НІСД, 2015. 100 с.
- 45.Перепелиця Г. М. Роль НАТО в урегулюванні міжнародних конфліктів у сучасних умовах // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2022. С. 16-19
46. Підтримка вступу України в НАТО сягнула 83%, в ЄС – 86%. URL: <https://pmg.ua/life/110601-pidtrymka-vstupu-ukrainy-v-nato-syagnula-83-v-yes-86>
- 47.Пістракевич О. Стан виконання Річної національної програми під егідою комісії Україна – НАТО на 2020 р. Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного права: всеукр. наук. онлайн-конф. з міжнар. участю (29 жовтня 2020 р.). Київський університет імені URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/34701>
- 48.Половник П. М. Міжнародна співпраця Україна–НАТО в умовах російсько-української війни: нормативно-правова база // Військово-науковий вісник. 2022. С. 98-114.
- 49.Поляков Л. Співпраця Україна – НАТО: про що йде мова? URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planeti/spivpracya-ukrayina-nato-pro-shcho-yde-mova>
- 50.Портников В. Головний блеф Путіна. Який хід зробив Зеленський та чи готовий ризикнути Захід. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/zelenskiy-zrobiv-hid-portnikov-pro-blef-putina-tagarantiji-bezpeki-nato-novini-ukrajini-50310153.html>
- 51.Пресконференція Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга перед засіданням міністрів закордонних справ країн НАТО в Бухаресті.

[URL:https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_209356.htm?selectedLocale=uk](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_209356.htm?selectedLocale=uk)

52. Пристайко: «На захід від нас - НАТО, на схід – Росія». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian>
53. Про Національну систему координації співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору : Указ Президента України від 13.03.2006р. №215/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215/2006>
54. Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна –НАТО на 2020 рік : Указ Президента України від 26.05.2020р. №203/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/2020#Text>
55. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 р. «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>
56. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 листопада 2005 року “Про невідкладні заходи щодо дальшого розвитку відносин України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО)” : Указ Президента України від 27.12.2005р. №1861/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861/2005>
57. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25.03.2021 р. «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.
58. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»: Указ Президента України №448/2021 від 26 серпня 2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents>
59. Про Стратегічний оборонний бюлетень України (втратив чинність) : Рішення РНБО від 20.05.2016р. : введено в дію Указом Президента

- України від 17.09.2021р. №473/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0006525-16#Text>
- 60.Результати Мадридського саміту НАТО 29-30 червня. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-madrydskoho-samitu-nato-29-30-cherhvnya>.
- 61.Самоідентифікація українців різко зросла порівняно із серпнем минулого року. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/ukrajintsi-ta-rosijani-ne-odin-narod-tak-vvazhajutponad-90-hromadjan-ukrajini.html>
- 62.Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. 496 с.
- 63.Сивак О.В. Формування та здійснення зовнішньої політики України (1990–1999рр.) : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. Київ, 2000. 208с.
- 64.Сидоренко С. Україна повертається до НАТО. Як саміт у Мадриді змінив ставлення до Альянсу. URL:<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/07/1/7142411/>
- 65.Співробітництво Україна – НАТО у рамках програми «Партнерство заради миру та безпеки». URL: <https://nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/Partnership>
- 66.Стратегічна концепція НАТО 2030: український погляд. URL: https://prismua.org/eight_point_nato/
- 67.Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року. Київ: МО України, 2004. 103 с.
- 68.Стратегія національної безпеки України “Україна у світі, що змінюється” : затв. Указом Президента України від 12.02.2007р. №105. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>
- 69.Тодоров І. Чому НАТО потрібна Україна. URL: <https://ukrainer.net/ukrainina-nato/> 27. 2022 Strategic Concept. URL: <https://www.nato.int/strategic-concept>.
- 70.Тодоров І.Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: монографія. Донецьк: ДонНУ, 2006. С. 73.

71. Україна і НАТО узгодили програму “Партнерство заради миру”
URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/ukrayina-i-nato-uzgodyly-programu-partnerstvo-zarady-myru/>
72. Україна відмовилася від позаблокового статусу // Українська правда. 23 грудня 2014 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/12/23/7052990/>
73. Франчук Ю., Пендюра М. Україна – НАТО: напрями співпраці, їх важливість та значення для світового правопорядку. Актуальні проблеми правопорядку і правової культури: зб. наук. праць. 2023. С. 128-131.
74. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору: Міжнародний документ від 09.07.1997р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#
75. Цільовий план Україна – НАТО на 2009 рік : додаток до Указу Президента України від 02.03.2009р. №116/2009.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/2009>
76. Щербак Ю.М. Україна: виклик і вибір: Перспективи України в глобалізованому світі XXI ст. Київ : Дух і Літера, 2003. 578 с.
77. Putin’s war against Ukraine. Revolution, nationalism, and crime / Taras Kuzio. Toronto, 2017.
78. Official web-site North Atlantic Treaty Organization. Relations with Ukraine.
URL:
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm?selectedLocale=en.
79. Cafruny A., Fouskas V., Mallinson W., Voynitsky A. Ukraine, multipolarity and the crisis of grand strategies. Journal of Balkan and Near Eastern Studies. 2023. Vol. 25. Is. 1. Pp. 1–21. URL: <https://doi.org/10.1080/19448953.2022.2084881>
80. Cross S. NATO–Russia security challenges in the aftermath of Ukraine conflict: managing Black Sea security and beyond. Southeast European and Black Sea Studies. 2015. Vol. 15. URS: <https://doi.org/10.1080/14683857.2015.1060017>.
Is. 2. Pp. 151–177.
81. Constance Duncombe & Tim Dunne, “After Liberal World Order,” International Affairs, Vol. 94, No. 1 (2018), pp. 25-42.

82. Stephen Kotkin, "Russia's Perpetual Geopolitics Putin Returns to the Historical Pattern," *Foreign Affairs*, Vol. 95, No. 3 (2016), pp. 2-9.
83. Roy Allison, "Russia and the Post-2014 International Legal Order: Revisionism and Realpolitik," *International Affairs*, Vol. 93, No. 3 (2017), pp. 519-543.
84. "Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy," President of Russia, February 10, 2007. URS: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>
85. "Gerasimov Doktrini ve Hibrit Savaşları," RUSEN, December 26, 2018, <http://www.rusen.org/gerasimov-doktirini-hibrit-savaslari/> (Accessed January 9, 2021).
86. Kurt Campbell & Ely Ratner, "The China Reckoning: How Beijing Defied American Expectations," *Foreign Affairs*, Vol. 97, No. 2 (2018), pp. 60-70.
87. Martin Jacques, *When China Rules the World*, New York: Penguin Books, 2012.
88. Tarık OĞUZLU 17 Aaron L. Friedberg, "Globalization and Chinese Grand Strategy," *Survival*, Vol. 60, No. 1 (2018), pp. 7-40.
89. Lanxin Xiang, "Xi's Dream and China's Future," *Survival*, Vol. 58, No. 3 (2016), pp. 53-62.
90. Graham Allison, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides Trap?* Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2017.
91. Chaka Ferguson, "The Strategic Use of Soft Balancing: The Normative Dimensions of the Chinese-Russian 'Strategic Partnership,'" *Journal of Strategic Studies*, Vol. 35, No. 2 (2012), pp. 197-222.
92. Michael Lind, *The American Way of Strategy: U.S. Foreign Policy and the American Way of Life*, Oxford: Oxford University Press, 2006.
93. John J. Mearsheimer & Stephen M. Walt, "The Case for Offshore Balancing: A Superior U.S. Grand Strategy," *Foreign Affairs*, Vol. 95, No. 4 (2016), pp. 70-83.
94. "Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe," *European External Action Service*, June 2016,

http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf

(Accessed December 21, 2020). 24 “Merkel: Europe Must Unite to Stand up to China, Russia and US,” The Guardian, May 15, 2019,

<https://www.theguardian.com/world/2019/may/15/angela-merkel-interview-europe-eu-unite-challenge-us-russia-china> (Accessed January 9, 2021).

95. Hunter R. The Ukraine crisis: why and what now. *Survival*. 2022. Vol. 64. Is. 1. Pp. 7-28. <https://doi.org/10.1080/00396338.2022.2032953> .
96. Menon R., Ruger W. NATO enlargement and US grand strategy: a net assessment. *International Politics*. <https://doi.org/10.1057/s41311-020-00235-7>. 2020. Vol. 57. Pp. 371-400.
97. Sauer T. The origins of the Ukraine crisis and the need for collective security between Russia and the West. *Global Policy*. 2017. Vol. 8. Is. 1. Pp. 82-91. URS: <https://doi.org/10.1111/1758-5899>.
98. Sperling J., Webber M. NATO and the Ukraine crisis: collective securitisation. *European Journal of International Security*. 2017. Vol. 2. Is. 1. Pp. 19-46. URS: <https://doi.org/10.1017/eis.2016.17>.
99. North Atlantic Treaty Organization. URS: <https://www.britannica.com/topic/North-Atlantic-Treaty-Organization>
100. A history of nato: why it was formed and what its goals were. URS: <https://cv4a.org/the-overwatch/a-history-of-nato/>
101. North Atlantic Treaty Organisation (NATO). URS: <https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zfwycdm/revision/6>

ДОДАТКИ

Додаток А

Фото: «Підписання Північноатлантичного договору»

Додаток Б

Фото: «Війська країн НАТО»

